

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

6 жніўня

2004 г.

№ 32/4269

АНОНС!

...І сэнс жыцця?

Алесь Лабанок. Штрыхі да партрэта

Творчае жыццё гэтага сціглага, інтэлігентнага артыста не вызначаеца зорнымі ўзлётамі, яркімі перамогамі, значнымі мастацкімі адкрыццямі. Яго 35-гадовая праца на коласаўскай сцэне ніколі не выклікала буйных спрэчак, палемікі. Ды ён і не дбае пра сваю папулярнасць. Ціха слугуе тром капрызлівым жанчынам, імёны якіх — Мельпамена, Талія, Каліёпа. У яго была і ёсць адзіная пасія: нацыянальная сцэна...

10

СТАР.

Плакід Янкоўскі. Святар і пісьменнік

Наш час — час адраджэння незаслужана забытых і адвергнутых імёнаў.

Імя Плакіда Янкоўскага, несумненна адоранай, неардынарнай, у той жа час і супярэчлівай асобы, пакінула значны след у грамадскім і рэлігійным жыцці Беларусі XIX стагоддзя.

Уладзімір КІСЯЛЁЎ

12

СТАР.

“Беларусь заўсёды адрознівалася крэатыўнасцю мыслення”

У 1992-м на конкурсе ў Японіі беларускім дызайнерам упершыню надарылася магчымасць паказаць дасягненні самага гаспадарчага мастацтва без савецкай цензуры. Тады, па выніках адбору японцаў, на конкурс трапіла 20 прац з былога Савецкага Саюза. 12 з іх аказаліся творамі беларусаў.

Аб нацыянальных адметнасцях беларускага дызайну мы размаўляем сёння з галоўным “сінтэзатарам тэхнічнага і эстэтычнага” — Старшынёй Беларускага саюза дызайнераў Зміцерам СУРСКИМ.

3

СТАР.

Фотакалаж В. Калініна

НАША ПЕРАМОГА

Літаратурна-мастацкую кнігу з такой назвай на рускай і беларускай мовах, прысвечаную 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, выпускае РВУ "Літаратура і мастацтва" (укладальнікі: Уладзімір Саламаха і Міхаіл Кадзет).

Прысвечана вызваленню

"Нездарма атрымала новая кніга назву "Наша Перамога", — піша ў прадмове да выдання беларуская пісьменніца, публіцыст Таіса Бондэр, — нездарма падрыхтоўка да выдання стала агульнаадукацыйнай акцыяй: людзі прыносялі лісты, дзённікі, фотаздымкі, успаміналі тое, што маглі ўспомніць, пераказвалі тое, што чулі ад сваіх бацькоў... І гэта яшчэ адно сведчанне таго, што няма безыменнае славы."

Змест кнігі складаецца з чатырох раздзелаў: "Горкі час роднай зямлі 1941", "Свабода здабывалася ў змаганні 1942—1943", "Ізноў ты свабодна, зямля беларуская! 1944", "Помніць свет уратаваны 1945". У напісанні іх прынялі ўдзел каля 140 аўтараў. Адзін з першых артыкулаў, змешчаных у выданні, называецца "А крэпасць жыла і змагалася". Яго напісаў Алесь Махнач, удзельнік абароны Брэсцкай крэпасці. Завяршае кнігу артыкул "Победы немеркнуўшы свет", падрыхтаваны самімі ўкладальнікамі выдання.

У стварэнні кнігі прынялі ўдзел, як адначасна Уладзімір Саламаха, дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў Віктар Васільевіч Баландзін, падпалкоўнік запаса Усевалад Аляксандравіч Грыняк, былы галоўны рэдактар газеты "Звязда" Аркадзь Апанасавіч Тоўсцік, дацэнт БДУ Вольга Васільеўна Казлова (дачка Героя Савецкага Саюза Васіля Іванавіча Казлова), многія пісьменнікі.

Валянціна СМАНЦАР

ВЫБАРЫ

17 кастрычніка адбудуцца выбары ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу РБ. Між іншым, тэрмін паўнамоцтваў

Аддаць свой голас за...

дэпутатаў, якія працавалі ў парламенце апошнія 4 гады, заканчваецца 21 лістапада. І ў адпаведнасці з Канстытуцыяй краіны, наступныя выбары павінны адбыцца не пазней як за 30 дзён да заканчэння тэрміну паўнамоцтваў.

На нядаўнім сходзе, прысвечаным гэтаму пытанню, Прэзідэнт адзначыў што будучы склад парламента яму бачыцца высокапрафесійным, сбалансаваным, здольным на пераёмнасць усталяваных традыцый. Пры гэтым было сказана, наколькі важна, каб новы склад парламента быў сфарміраваны ўжо ў першым туры. Таму што зацягванне галасавання цягне за сабой перш за ўсё новыя грашовыя выдаткі. Аднак, па словах старшыні Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэфэрэндумаў Лідзіі Ярмошынай, парламенцкія выбары рэдка праходзяць у адзін тур, бо ў іх зазвычай удзельнічае шмат канды-

датаў. Дарэчы, сярод жадаючых балатавацца шмат сённяшніх дэпутатаў; яны добра ведаюць і смак перамогі, і смак улады, і горыч адказнасці. Каб стаць дэпутатам, трэба набраць

не? — думаецца, не вельмі, бо ў сярэднім у кожнай акрузе пражывае больш за 64 тысячы чалавек. Па словах сакратара Цэнтрвыбаркама Мікалая Лазавіка,

больш паловы галасоў выбаршчыкаў. І калі спатрэбіцца другі тур, ён павінен будзе прайсці не пазней чым праз два тыдні пасля першага (г.зн. 31 кастрычніка). Аднак грамадзян чакае і іншая выбарчая кампанія: з 18 жніўня паралельна адбываюцца выбары членаў Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу РБ. Праўда, іх выбіраюць дэпутаты мясцовых Саветаў, таму тут воля народа як бы ўскосная.

Калі ж кожны з нас адчуе, што адказная кампанія запрацавала ўсур'ез? Пэўна тады, калі да вас завітаюць з канкрэтнай просьбай аддаць свой голас за... Як вядома, выпучэнне кандыдатаў пачалося з 8 жніўня, а самым дзейным спосабам вылучэння з'яўляецца менавіта збор подпісаў. Для таго, каб стаць кандыдатам, трэба сабраць не менш за 1 тысячу подпісаў людзей, якія пражываюць на тэрыторыі адпаведнай выбарчай акругі. Многа гэта ці

ужо названы канкрэтныя фінансавыя і матэрыяльныя крыніцы дзейнасці выбарчых органаў, прынята рашэнне аб стварэнні інфармацыйнага цэнтра для акрэдытацыі журналістаў і назіральнікаў. Думаецца, жадаючых асвятляць гэтую падзею будзе мноства, бо, як зазначыла Лідзія Ярмошына, "партыі, якія адносяць сябе да апазіцыйных, зараз заяўляюць аб сваім намеры актыўна ўдзельнічаць у выбарах". У той час як у 2000 годзе толькі дзве такія партыі згадзіліся выставіць свае кандыдатуры "ва ўладу": ПКБ і ЛДГ, тады як усе астатнія аб'явілі байкот. Ніякіх змен, якія тычацца праваў айчынных і міжнародных назіральнікаў, не прадачыцца. Паводле нашага заканадаўства ўсім без выключэння назіральнікам прадстаўлены тыя правы, якіх патрабуюць міжнародныя выбарчыя стандарты.

Віка

ПОШТА

Беражыце мужчын!

Мне не трыццаць і нават не сорок. Я адносна здаровая і не цяжарная. І нават не феміністка. І жыла ў той час, калі ў метро пастаянна гучала з дынаміка напамінанне аб тым, каб саступалі месцы жанчынам, дзецям, састарэлым. Так было прынята. Этыкет. І праўда, узнімаліся хлопцы, мужчыны і прапанавалі сесці. Часам з удзячнасцю прымала прапанову і была ўдзячная.

Але чамусьці сёння, калі заходжу ў вагон метро мяне ахоплівае нейкае здзіўнае адчуванне нязгоды са сваім "я". Я не хачу, каб мне саступалі месца! Не хачу, каб не ўступіўшы, праз змангане з самім сабою, адчувалі сябе мужчыны не ў сваёй талерцы!"

Прашу вас, мужчыны, ну не саромцеся ўжо так, не апускайце вочы, глядзіце на людзей адкрыта і радуйцеся жыццю.

Мабыць, знайду аднадумцаў і сярод жанчын у тым, што мы павінны вас берагчы, бо як ніколі раней, не лічачы саркавак ваенных, пакідаеце нас і гэты свет заўчасна...

А можа, як у вершах Барыса Захадэра, выхаванне павінна адбывацца праз адмаўленне?

Вэсма

ЗЕМЛЯКІ

У адной са знаных і старэйшых галерэй Масквы — "Народнай галерэй" на Марасейцы, прайшла мастацкая выстава, прысвечаная 70-годдзю Маскоўскага завочнага Народнага ўніверсітэта мастацтваў. З нагоды юбілею тут сабраны лепшыя творы выпускнікоў за гады існавання вучэбнай установы.

Свой шлях

Сярод мноства экспанаваных работ, дыпламаў і ступені адзначана карціна "Шлях" выпускніка 1991 года, мастака з Беларусі Васіля Юшкаўца.

Яго работы атрымалі найбольшую колькасць добрых водгукаў, у тым ліку даволі вядома я карціна "Іаан Хрысціцель", што ўзнагароджана Граматай за найбольшую колькасць добрых водгукаў.

Пакінутыя ў кнізе водгукі наведвальнікаў выставы, прафесійных знаўцаў і проста аматараў сведчаць пра іхняе захапленне карцінамі пакуль малавядомага беларускага мастака. Здзіўленню самога мастака не было межаў, калі ён быў узнагароджаны дыпламам Дзяржаўнага Расійскага Дома народнай творчасці і атрымаў афіцыйнае запрашэнне на шэраг выставаў, якія праводзі-

ліся ў Маскве і Маскоўскай вобласці, у тым ліку ў Сонцагорску, Люберцах, Балашысе.

Вераніка ЗІНОВІЧ
г. Масква

На здымках:
Карціны "Шлях",
"Іаан-Хрысціцель".

ВОДГУКІ

Гэты матэрыял змусіў мяне напісаць артыкул у "ЛіМе" за 11 чэрвеня. «Тэрарызм і культура». У якім аўтар, доктар філалагічных навук Анатоль Андрэеў, не толькі, згодна з рэаліямі развіцця сучаснага мастацтва і культуры, лагічна абвясціў саму логіку мастацкага і рэчаіснага мыслення постмадэрнізму. Чаго каштуе толькі і гэтак: «права не думаць, але мець пры гэтым уласнае меркаванне!» Сапраўды, над сваёй кар'ерай трэба задумацца завадатарам «падобнай хімеры» Зміцэру Вішнёву і Андрэю Курэйчыку... Але ж падобная пазіцыя дае здаровую ацэнку выніку падзей гэтага, мякка кажучы, мыслення і культуры, як сістэмы свядомасці ў шырокім сэнсе.

На маю думку, дык постмадэрнізм, насамрэч, «глупства і зло», бо ёсць на самай справе прытулкам малаадукаваных асоб, з сумніцельнай маральнай рэпутацыяй, якія адно шукаюць таннай славы, а не сур'ёзнай работы ў імя Бога і Айчыны. Але ў тым, што гэтая з'ява — асноўная прычына сучаснага тэрарызму, і тэрарызму, як такога, мушу не згадзіцца, а выказаць сваё разуменне, бо мяркую, што ў дадзеным выпадку, варта звяртацца да т.з. гістарычнага метад

ў ацэнцы гэтай з'явы, дзе сваё месца, безумоўна, мае і «сістэма постмадэрновага мыслення», ці, як кажуць эканамічныя філо-

дзе інтарэсы аднаго народа сутыкаюцца з інтарэсамі іншага, адной нац. эліты з іншай. Бо, на жаль, сучасны «Тлумачальны слоўнік

рарызм ёсць вынік адчаю, калі ніякая «верхняя сіла» не здужала, ці хутчэй, не пажадала зразумець і палічыцца з памкнен-

Тэрарызм, як вынік адчаю?

сафы, грамадства урбаністычнай культуры, ці «грамадства спажывання» (Мак Конэлс). Але, па-першае, тэрарызм — з'ява суб'ектыўная па ўспрыманні, па-другое, гістарычная — тое, што мы сёння называем тэрарызмам, раней мела іншыя назвы...

Звернемся напачатку да беларускага тлумачальнага слоўніка пад рэдакцыяй А. Баханькова, І. Гайдукевіча, П. Шубы, які характарызуе: «Тэрор (як) змаганне ці расправа з палітычнымі і класавымі праціўнікамі з прымяненнем насілля аж да фізічнага знішчэння», што не зусім правільна, хаця мае частковую праўду, бо не ўлічвае, што тэрор, ці тэрарызм, як больш шырокае паняцце, гэта змаганне і расправа сродкамі гвалту не толькі палітычнай і класавая, але ж і нацыянальная (мо тым і адрозніваецца «просты» тэрор ад тэрарызму? — аўтар),

беларускай мовы» не падае паняцця «тэрарызм»...

Звернемся да гэтай з'явы сёння.. І пабачым кашмарныя (ужо нават не постмадэрновыя) вынікі той сітуацыі, пра якую кажуць і пішуць усе сур'ёзныя аналітыкі ў Расіі і Еўропе, як і шануюны спадар Андрэеў... Сапраўды, «цывілізацыя задавальнення», за якой не стаіць разумення іншай абгрунтаванай пазіцыі і апраўданых інтарэсаў іншай супольнасці, нараджае адкрыты супраціў да сябе, але які не з'яўляецца выпадковым. Бо так званы тэрарызм — вымушаная рэакцыя прадстаўнікоў той ці іншай нацыі на несправядлівае стаўленне да эканамічных, сацыяльных, рэлігійных, нацыянальных інтарэсаў з боку іншых нацыянальнасцей, маючых у сваю чаргу ўласныя інтарэсы і падыходы... Таму, мяркую, што тэрор і яго сучасная, у кантэксце новай гісторыі, форма тэ-

нямі і патрэбамі некаторых народаў. Мо таму і маем на сёння крушэнне т.з. «развітога тэхнакрычнага грамадства?»

Вось тут мы і звяртаемся, нарэшце, да паняцця культуры, як спосабу мыслення і ўспрымання рэчаіснасці. Варта ўзгадаць словы вялікага Кіплінга: «Усход і Запад — ніколі не здужаць паразумецца між сабой». Таму месім прызнаць, што тэрарызм — гэта вынік культуралагічнага канфлікту цывілізацый, як сістэмы адзінства і супрацьлегласці інтарэсаў народаў, спосабаў мыслення і ўспрымання рэчаіснасці, ці іншымі словамі кажучы, — традыцый, якія з'яўляюцца рознымі ў кожнага народа і цывілізацыі. Узяць хоць бы да ўвагі апошні сусветны канфлікт — англасаксонскай і арабскай цывілізацый — які на маю асабістую думку, «раскрывае» тлумачальны слоўнік.

Сяргей ПАТАРАНСКІ

Спецыялізаваная бібліятэка

Спецыялізаваная бібліятэка-філіял № 12 адкрылася ў Брэсце па вуліцы Карла Маркса, 7. Своеасаблівае гэтай культурна-асветніцкай установы ў тым, што яна будзе абслугоўваць інвалідаў па зроку горада Брэста, а ў будучым павінна стаць не толькі інфармацыйным цэнтрам, але і месцам, дзе гэтая катэгорыя берасцейцаў змогла б праводзіць і свой вольны час.

На дзень адкрыцця кніжны фонд бібліятэкі склаў 1373 экзэмпляры, у тым ліку плоскадрукаваных — 145, аўдыёдакументаў (агучаная літаратура) — 1228, падлісных выданняў — 29. Ужо сёння супрацоўнікі установы прапануюць наведвальнікам адкрытыя прагляды і выставы кніг, праслухоўванне аўдыёкасет, літаратурныя агляды новых кніг, сустрэчы з цікавымі людзьмі.

У перспектыве будуць арганізаваны хатнія абслугоўванні, праца з дзецьмі-інвалідамі, выставы работ інвалідаў. Дарэчы, да юбілейных дат у жыцці Брэста і Беларусі бібліятэкары падрыхтавалі тэматычныя выставы: "Без памяці няма сумлення", "Горад старажытны, горад малады", "Брэст паэтычны", "Жыццё, здароўе, даўгалецце".

Трэба адзначыць, што адкрытая ў Брэсце спецыялізаваная бібліятэка з'яўляецца другой па ліку ў краіне (першая адкрылася ў Мінску).

Уладзімір БАРЫСЮК

МАГЛЕЎШЧЫНА

Вечныя пытанні

"Вечныя пытанні"... Так называецца зборнік вершаў ужо вядомага чытачам па кнігах "Мікітавы прыгоды", "Каміні", "Тайна часу" паэта, вучонага Аляксандра Клячкова, прэзентацыя якая адбылася ў Горках. Аўтар спрабуе паэтычна асэнсаваць многае з таго, на што чалавецтва тысчагоддзя шукае адказы — ці ёсць мяжа Зямлі і Неба, што на Свеце нас дасюль трымае, як можна Зоркі спалучаць, адкуль пачатак усяго шляху?

Вершы Аляксандра Клячкова — гэта вандроўка ў Часе, Прасторы, Сусвецце, якія для аўтара не проста філасофскія паняцці, а нешта рэальнае, у якім ён шукае свой шлях. Яго душа хварэе ад немагчымасці. Узрастаць да бязмежжа ў Часе і прасторы, ён шукае прызначэнне Сусвету. Паэт лічыць, што пытанні мудрэй за адказы, бо бачнай не бачаць мяжы, і між тым ставіць перад сабой мэту. Знайсці надзею вымярэнні, Насуперак законаў зла, Напоўніць водарам імгненні, Віно з пяшчоты і святла.

Цэлы цыкл вершаў у зборніку аб'яднаны агульнай назвай "Лісты з Рыма". Не заўсёды знаходзячы поўнае разуменне сярод сучаснікаў, паэт знайшоў суразмоўцаў сярод філосафаў мінулага. Ён як бы працягвае роздум над думкамі старажытных рымскіх дзеячаў, якія жылі амаль дзве тысячы год таму: просіць парады цяжка, Пліній, дзе, скажы мне дзеца, пытае: Ці існуе філасофскі камень, Што дае адказы на пытанні, спадзеецца, што Будучыня прыйдзе зноў аясно.

Вершы Аляксандра Клячкова разлічаны на сваё асроддзе чытачоў, неабякавых да мінулага і жыцця сённяшняга. Яны прымушаюць думаць, разважаць, філасофстваваць.

Святлана СКАРОМНАЯ, кіраўнік літаратурнага аб'яднання "Роднае слова"

У 1992-м на конкурсе ў Японіі беларускім дызайнерам упершыню надарылася магчымасць паказаць дасягненні самага гаспадарчага мастацтва без савецкай цензуры. Тады, па выніках адбору японцаў, на конкурс трапіла 20 прац з былога Савецкага Саюза. 12 з іх аказаліся творамі беларусаў.

Аб нацыянальных адметнасцяў беларускага дызайну мы размаўляем сёння з галоўным "сінтэзатарам тэхнічнага і эстэтычнага" — Старшынёй Беларускага саюза дызайнераў Зміцерам СУРСКИМ.

Гістарычныя рэмінісцэнцыі

Прафесія дызайнера на тэрыторыі Беларусі знайшла попыт галоўным чынам у сістэме Інстытута тэхнічнай эстэтыкі — былой усесаюзнай установы, якая мела філіялы практычна ва ўсіх рэспубліках. Яго беларускае аддзяленне, адкрытае ў 60-я, было адным з самых магутных. Тут займаліся распрацоўкай

чым у любым іншым мастацтве ва ўмовах "дыктатуры пралетарыяту". І гэта галоўная прычына, што сацыялістычная эканоміка не вельмі добра да дызайну ставілася. Тым не менш, як гэта ні парадасальна, у савецкія часы прафесія падтрымлівалася, і ўвага дзяржавы да дызайнераў была ці не большай, чым зараз.

Шмат цікавых прац ствараецца не "на заказ", а па прыватнай ініцыятыве — дызайнеры ж, перш за ўсё, павінны творчасцю займацца, а не заказы выконваць. Напрыклад, не так даўно наш калега прадставіў цікавы... крэсла. У яго адна ножка закінута на другую, што стварае надзвычайную пластыку.

У графіцы, плакатным дызайне таксама шмат дасягненняў. Нашыя рэкламісты, да прыкладу, прывозяць прызы практычна з кожнага міжнароднага конкурсу, бо Беларусь заўсёды адрознівалася крэатыўнасцю мыслення.

— Мне падаецца, што многія на Беларусі не ўспрымаюць дызайн увогуле ці не выдзяляюць яго як асобны від мастацтва. З чым гэта звязана, на ваш погляд?

— Тут я з вамі не згодны. Якраз у грамадстве дызайн сёння запатрабаваны. Адкрыліся новыя кафедры дызайну ў БДУ, Віцебскім тэхналагічным універсітэце, Інстытуце сучасных ведаў, ЕГУ, БНТУ, у тым ліку і ў платных аддзяленнях. Прафесія сёння стала моднай, на прафесію ёсць по-

вонкавы выгляд, мае, такім чынам, і дызайн. Яго можна знайсці нават у ваеннай тэхніцы — самалётах, танках. Бо дызайн — гэта мысленне, якое грунтуецца на інжынерных ведах і пачуцці гармоніі.

Прафесія насамрэч цікавая, патрабуе вельмі шырокіх ведаў. Як правіла, усе яны ўніверсальныя. Калі хтосьці атрымлівае прафесію дызайнера-аб'ёмшчыка, то можа займацца якім заўгодна дызайнам. Некаторыя з нас нават архітэктарамі становяцца. Яскравы прыклад — спадар Шышко, футурыстычныя аўтапраекты якога ўпрыгожваюць ландшафт Беларусі, Расіі, Казахстана, Польшчы, Германіі...

— У 90-я быў кінуты кліч "Design yourself". Ён мае нейкае дацненне да дызайну, ці гэта — проста ўжытак папулярнага слова?

— Вы ведаеце, я думаю, што мае. Толькі я заўсёды разумею той лозунг па-свойму, з той натуральнай прагматычнасцю, што ўласціва прадстаўнікам нашай прафесіі.

Калі я вучыўся ў інстытуце, стыпендыя была 40 рублёў, а фірмовыя

пыт — мяркую, гэта галоўны паказчык актуальнасці таго ці іншага віду дзейнасці.

Іншая справа — дзяржава. Але мы прадпрымаем шмат спробаў звярнуць яе ўвагу на нашыя магчымасці. У нас, я лічу, адукацыя дастаткова добрая, шмат нашых спецыялістаў працуюць за мяжой.

Наша задача — "разгайдаць" беларускі рынак дызайнерскіх паслуг. Бо вельмі часта айчыныя прадпрыемствы звяртаюцца па дапамогу да прафесійных дызайнераў у Еўропу ці Маскву, дзе тыя каштуюць страшэнна дорага. У сваю чаргу, нашы дызайнеры працуюць на Захадзе і ў Маскве — у тым ліку, робячы заказы беларускіх жа прадпрыемстваў.

У танках — таксама дызайн

— Існуе такое меркаванне, што сёння, у XXI стагоддзі, мастацтва — і дызайн у прыватнасці, — сябе вычарпала і маўляў, усё, што магчыма было стварыць, ужо створана.

— Насамрэч, ужо два стагоддзі — і XX, і XXI, мы перапрацоўваем і пераасэнсоўваем тое, што было зроблена дагэтуль. Напэўна, такі закон часу, закон развіцця. Таму можа скласціся ўражанне, што мы трохі топчамся на месцы.

Я думаю, гэта нармальнае цяжэнне жыцця — і прымаць нейкія радыкальныя меры, напэўна, неабавязкова. Галоўнае — каб дызайнеры не займаліся самаедствам.

— Ці існуе ў дызайне нейкі эталон, узор для пераймання/імгавання, альбо гэтыя творцы прытрымліваюцца выразу "Не ствары сабе куміра"?

— Канечне, ёсць нейкія куміры, знакавыя людзі. Напэўна, тут адбываюцца тыя ж працэсы, што і ў культуры, у іншых відах мастацтва. Як і ў поўкультуры, тут можна "за грошы" раскруціць абсалютна бяздарных людзей. Але безумоўна, такія таленавітыя людзі, як Каміні Рашыд, такі вядомыя выключна дзякуючы асабістаму капіталу.

— Якое азначэнне дызайну даеце вы? Што для вас дызайн?

— Колькі працую ў дызайне, усё сябе пытаю пра гэта (смяецца). Яму можна некалькі азначэнняў даць. Дызайн — гэта форма арганізацыі прасторы. Дызайн — гэта творчы працэс, пабудаваны на стыку мастацтва, навукі і тэхнікі і тэхналогіі, а таксама вынік гэтага працэсу.

Некаторыя сцвярджаюць, дызайн або ёсць, або яго няма. Я ж прытрымліваюся той думкі, што любая, створаная рукамі рэч, якая мае нейкі

— Дызайн на сучасным этапе — гэта ўжо не элемент масавай, покультуры, а мастацтва для сапраўдных эстэтаў!

— Сёння ўжо крыху ссунуліся акцэнтны ў творчасці дызайнераў: яны стаяць не столькі на службе шырокіх мас грамадства, колькі бізнесу. Скажы па сакрэце, што дызайн сёння робіцца такім, каб ён хутчэй надкачуў — і прымусяў набыць новую рэч. Дайшло нават да вытворчасці разавых рэчаў, што з'яўляецца парушэннем вельмі важных прынцыпаў, экалагічных у тым ліку. Тым не менш галоўнай задачай дызайнера застаецца з мінімальнымі сродкамі, выдаткамі зрабіць рэч цікавай, якаснай, і пры тым пакінуць у ёй месца тэхналогіі.

Дызайн вельмі падобны да журналістыкі: і тое, і тое — па сутнасці, сфера абслугоўвання, але ж адзінкавы творы могуць выходзіць па-за межы слажывецкай накіраванасці. Менавіта гэткую тэндэнцыю мы можам назіраць тут зараз.

Беларускі след

— У яким стане знаходзіцца сёння дызайн на Беларусі? Прынамсі, калі параўнаць сітуацыю з краінамі былога сацыялістычнага блоку — і не толькі...

— Што да нашых нібыта суседзяў, то стан прыблізна аднолькавы ва ўсіх. Канечне, заўсёды больш высокай эстэтычнай культуры выплывала прадукцыя, вырабленая ў прыбалтыйскіх краінах. Але не ведаю, наколькі актуальны дызайн там зараз. Што тычыцца суседняй Польшчы, яна славіцца сваім плакатным дызайнам (хоць плакаты часам умоўна адносяць да дызайну).

— Якія асаблівасці дасягненняў беларускіх дызайнераў вы можаце адзначыць?

— Вялікі прарыў зрабіла фірма Milavitsa: людзі, якія канструююць гэтую бялізну — сапраўды прафесіяналы. Нядаўна дызайнер, што рабіў апытаныя прыборы для Лідскага завода, атрымаў прэмію БРСМ, якую мы лічым прэстыжнай. МАЗ, МТЗ, іншыя прадпрыемствы, што займаюцца вытворчасцю тэхнікі, своечасова пачалі клапаціцца пра дызайн. Адным словам, штосці адбываецца ў нашай галіне; іншая справа, што аб гэтых дасягненнях няшмат інфармацыі. Мы неаднаразова звярталіся да кіраўнікоў прадпрыемстваў з просьбай падзяляцца сваімі дызайнерскімі інавацыямі: тыя не адгукваюцца. Мабыць, баяцца, што стане вядомай камерцыйная тайна...

"Беларусь заўсёды адрознівалася крэатыўнасцю мыслення",

— кажа чалавек, які на абарону дыплама прыехаў на... уласным дыпломным праекце.

знешняга выгляду сельгас-, медыцынскай і іншай тэхнікі, гаспадарчых тавараў практычна для ўсяго Саюза. То быў сапраўды творчы калектыў, вельмі актыўны і рухомы. А свой лагічны працяг беларускі дызайн атрымаў з адкрыццём кафедры дызайну ў Акадэміі мастацтваў.

— Ці можна увогуле гаварыць аб "савецкім дызайне"?

— Калі праходзіць час, мы, вядома, ацэньваем тое, што было зроблена раней. Можна па-рознаму ставіцца да эстэтыкі савецкага дызайну (ці яе адсутнасці), але любая рэч, якая была зроблена дваццаць—трыццаць гадоў таму, набывае нейкі аксіялагічны статус, яна апрача сваіх прафесійных якасцей валодае нейкай культурнай функцыяй. Гэта — яшчэ не антыкварыят, але ўжо "бракант"; такія рэчы сёння вельмі цэняцца на гламурным Захадзе таму, што здольныя выклікаць настальгію.

На вялікі жаль, эпоху савецкага дызайну ў нашай краіне называюць "папяровым дызайнам". Таму што яна, як правіла, прадстаўлена нерэалізаванымі макетамі. Нават калі яны і даходзілі да ўкаранення, то ад дызайну там заставалася няшмат. Тым не менш сапраўдныя прафесіяналы працавалі і над МАЗамі, і над трактарамі "Беларусь". Ёсць у беларускім савецкім дызайне і свае знаковыя формы, да прыкладу, сакавіцкіска-ка "Журавінка". Яна была спраектавана каля дваццаці гадоў таму, і выпускаецца дагэтуль. На мой погляд, калі б туды дадаць трохі стайлінгу і сучасных матэрыялаў — яна б увогуле выглядала суперна і магла канкураваць з замежнай тэхнікай.

— Якія ж асноўныя прычыны гэтай "цензуры" ў дызайне за савецкім часам?

— Асаблівай жа цензуры не было. Перадусім, быў пастаянны канфлікт дызайнераў і тэхнолагаў, інжынераў — менавіта на чалавечым узроўні. Канструктары заўсёды лічылі сябе галоўнай дзейнай асобай працэсу вытворчасці. І калі з'яўляўся дызайнер з абсалютна іншым мысленнем, то ўзнікала прыватнаснае непрыманне, непрызнанне, і ў тым была асноўная праблема. Да таго ж, укараненне дызайну патрабавала тэхналагічнага пераўзбраення — а гэта дадатковыя выдаткі. У рэшце рэшт у Савецкім Саюзе галоўным лічылася дыктоўнасць вырабу, а не яго эстэтычныя якасці. І сапраўды, савецкія рэчы вельмі надзейныя, але прыгажосці ў іх няшмат: ва ўмовах дэфіцыту і адсутнасці канкурэнтнай людзі гатовыя былі набываць "усё, што працуе".

Зразумела, прысутнічала ў дызайнерскіх вырашэннях і нейкае каліва валонтарызму, прынамсі, большае,

Я па прафесіі — настаўнік. Выкладаў родную мову і літаратуру ў школах Нясвіжа. Калі расказваў вучням біяграфію Кузьмы Чорнага, не мог не звярнуць увагі на тую акалічнасць, што ў 1916—19 гадах ён вучыўся, як раней Якуб Колас, у Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Несвіжане ўшанавалі яго памяць, на-

вораг. Я даведаўся, што ў Маскве выдаецца газета "Савецкая Беларусь". Паслаў туды некалькі вершаў.

Пахмурны асенні дзень. Калі нашых акупаў вораг густа клаў снарады і міны. Раптам чую голас паштальёна. Ён, прыгінаючыся, ішоў па траншэі і выгукваў:

— І беларусам ёсць не-

ва Л.П.Александройскай, народнай артысткі БССР і СССР". А хто не памятаў яе "Перапелачку"?

Балюча крануў нас зварот: "Дарагія таварышы! Родны наш народ! У цяжкую хвіліну барацьбы мы, твае сыны і дочки, з табой!" Цытуюцца радкі Янкі Купалы з верша "Беларускім партызанам":

Беды і няшчасці
малых населеных
месц падчас акупацыі
перапоўнены та-кім і
смуткам, жалем і бо-
лем, што вымуша-
юць уздрыгваць сэр-
цы вельмі загартаваных і мужных людзей. Асабліва, калі тое датычыць гораснага лёсу дзяцей.

Апошнім часам пошукі ахвяр вайны і абставін здзяйснення злачынстваў акупантамі ўзмацніліся. Можна там, што менавіта зараз адыходзяць прадстаўнікі таго апошняга пакалення, якое было непасрэдным сведкам жудасных падзей вайны.

Пра невялічку станцыю-вёска Дараганавы, што месці-

У ІМЯ ЖЫЦЦЯ

"Я памятаю Вас..."

(Успаміны пра Кузьму Чорнага праз 60 гадоў)

зваўшы адну з вуліц горада імем пісьменніка.

Кузьма Чорны ўвайшоў у нашы сэрцы перш за ўсё сваімі раманамі "Трэцяе пакаленне", "Бацькаўшчына", "Скіп'ёўскі лес", а таксама многімі апавяданнямі.

Разгортваю старонкі сваёй памяці, і перада мною паўстае вобраз знакамітага пісьменніка.

У 1940 годзе, будучы студэнтам Гомельскага педінстытута імя Чкалава, я быў запрошаны старшынёй Саюза пісьменнікаў БССР Міхасём Лыньковым у Мінск. Сюды з'ехалі многія пачаткоўцы з гарадоў і вёсак на месячныя курсы маладых літаратараў. Вось і Дом пісьменніка на Савецкай вуліцы. З хваляваннем і прыгонай бояззю заходжу ў яго. Не веру сваім вачам: у калідоры стаяць, размаўляюць Кузьма Чорны, Міхась Лынькоў, Змітрок Бядуля, Аркадзь Куляшоў. Яны выступалі пасля перада нам, удзельнікамі курсаў. Сярод маіх сяброў тут быў пазт Мікола Сурначоў, які ў той час працаваў у газеце "Звязда". Ён вельмі любіў паэзію і пісьна сачыў за прозай. Зайшла гаворка пра Кузьму Чорнага.

— Ведаеш, — сказаў ён мне, — Кузьма Чорны — глыбокі пісьменнік. А якая ў яго мова! Як разумее ён псіхалогію чалавека... — і пачаў на памяць дэкламаваць пачатак рамана "Трэцяе пакаленне".

22 чэрвеня 1941 года, калі мы здавалі дзяржаўныя экзамены ў Гомельскім педінстытуце, прыйшла страшная вестка — вайна.

І вось я на Бранскім фронце. Са мной некалькі гамельчан. Балюча, што ў родных мясцінах не напішаш ліст — там

шта... — і назваў маё прозвішча.

"Адкуль жа?" — абпаліла мяне думка.

З хваляваннем я ўзяў пакет з рук паштальёна. Раскрываю... Сон гэта ці ява? У пакеце зборнік фельетонаў Кузьмы Чорнага "Кат у белай манішцы", нумар газеты "Савецкая Беларусь" і паштоўка. З чаго пачаць?

Чытаю паштоўку, напісаную рукой Кузьмы Чорнага. Пасля прывітання ідуць радкі: "Я памятаю Вас яшчэ па Мінску..." Я быў вельмі здзіўлены. Калі знаходзіўся на курсах у Мінску, слухаў маё выступленне Кузьма Чорны, у "Ліме" было надрукавана некалькі маіх вершаў. Мікалай Карлавіч, відаць, гэта ўсё запамніў. Працягваю далей чытаць паштоўку: "Змяшчаем некалькі Вашых вершаў. Газета не дазваляе надрукаваць творы ўсе. Дбайце аб чысціні роднай мовы!" Гэтыя словы перанеслі мяне ў далёкую, але такую родную і блізкую Беларусь, на Гомельшчыну. Мне здалося, што я чую шум беларускіх лясоў, бачу шырокія палаткі. Я так паглыбіўся ў чытанне паштоўкі, што не чуў, як побач грывнулі выбухі снарадаў. Заканчвалася паштоўка словамі: "Жадаю Вам быць хутэй на роднай вызваленнай беларускай зямлі!"

Мяне абступілі мае баявыя сябры. Тут быў, як гаварылі на Айчыннай вайне, цэлы інтэрнацыянал. У нашай батарэі служылі рускія, беларусы, украінцы, татары, казак.

Разгортваю газету "Савецкая Беларусь" ад 7 кастрычніка 1942 года. Чытаю ўголас. Усе з захапленнем слухаюць. Стракаець у вачах загалюкі: "Другі мітынг прадстаўнікоў беларускага народа", "Прамо-

За няволлю, за кайданы
Рэжце гітлераўцаў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.

Мы адчувалі, што любімы пясняр дае і нам баявы загад знішчаць фашысцкіх нягоднікаў. Заканчваюся зварот заклікам: "Беларусь будзе нашай! Смерць нямецкім акупантам!"

Гэты нумар газеты абышоў усіх байцоў нашай часці. "Прачытай і перадай другому!" — да гэтага абавязваў заклік.

Свае думкі і пачуцці аб вайне я выказаў у вершы, змешчаным Кузьмой Чорным у гэтым жа нумары газеты:

Мы пройдем
праз вогнішчы
дзікіх пажараў,
І сэрцаў не выстудзіць
плотасць завей.

На захад, таварыш!
На захад, таварыш!
Як палкаводзец,
нас помста заве.

У рэчавым салдацкім мяшкі, як дарагую рэліквію, дасланую мне Кузьмой Чорным з Масквы, я пранёс праз баі і нягоды нумар "Савецкай Беларусі". У маі 1945 года на руінах Берліна, калі зацхілі баі, я чытаў зноў яго сваім сябрам, тым, хто пераможам прыйшоў у фашысцкае лагавы, і навічкам, якія папоўнілі нашу салдацкую сям'ю.

Я вельмі ўдзячны Кузьму Чорнаму за тое, што ён прыслаў мне на фронт такі дарагі пакет, падбадзёрны сваім шчырым бацькоўскім словам.

Паўлюк ПРАНУЗА,
паэт, ветэран Вялікай
Айчыннай вайны

Ад шчырага сэрца дзякую рэдакцыі "Ліма" за падтрымку. Пасля публікацыі майго ліста пра выданне кнігі ўспамінаў мне напісалі з Міністэрства інфармацыі і прапанавалі здаць рукапіс у выдавецтва "Беларуская навука". Так што справа мая, спадзяюся, не будзе марнай. Дасылаю невялікі ўрывак з будучай кнігі.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

У вельмі маладым узросце, не дажыўшы нават да свайго паўвеку, пакінулі нас Анатоль Сербантовіч, Варлен Бечык, Сымон Блатун, Ігар Хадановіч. Апошні загінуў трагічна ў 1966 годзе, пакінуўшы кнігу нарысаў "За акном дождж", якая ўбачыла свет ужо пасля яго смерці. Кожны з названых вышэй і іншых маладых аўтараў, жыццё якіх было рана абарвана рознымі віхурамі і нягодамі, застаўся ў нашай памяці сваімі творами.

І вось на хвіле свайго веку хочацца мне сказаць некалькі слоў пра аднаго з таленавітых маладых паэтаў, якога, напэўна, многія проста забылі — пра Івана Маркевіча. У час выхаду ў свет пасмяротнай кнігі паэзіі "Васількі" яму б на пачатку

васьмідзесятых споўнілася толькі сорок шэсць гадоў. Колькі б мог паэт яшчэ напісаць добрых песень, стаўшы равеснікам у сваёй творчасці нашай вялікай Перамогі сёння. У адным са сваіх вершаў у названай кнізе паэт сам гаварыў са смуткам:

Абпаленае вогненнай вайной,
Блукае сёння недзе на разлогах
Маё дзяцінства цхаю журбой,
Шукаючы равесніка малаго.

Гэта было сказана праз некалькі гадоў пасля перажытага цяжкага маленства — бясплёўцы і сіроцтва, калі ўжо малады паэт працаваў журналістам, быў супрацоўнікам бярэзінскай раённай газеты. Хоць у яго была ўжо невялікая памерам кніжка вершаў "Камандзіроўка" (1973), некалькі змешчаных у перыядычным друку публіцыстычных твораў — нарысаў і рэпартажаў пра розных людзей, ён яшчэ не быў членам Саюза пісьменнікаў, толькі збіраўся ў яго ўступіць і прасіў рэкамендацыі ў старэйшых таварышаў.

Зборнік Івана Маркевіча "Васількі" мне давялося рэдагаваць у выдавецтве "Мас-

тацкая літаратура". Гэта была шчырая, сардэчная споведзь перад родным краем, перад зямлёй, якую любіў усім сэрцам.

Родныя мясціны — далягляд шырокі,
Цішыня прастору, светлых дум размах.
Дарагі і любы, край мой сінявокі,
Весела блукаць мне па тваіх палях.

Можна быць, гэтыя радкі былі напісаны тады, калі Іван Маркевіч, як заўзятый рыбак і паляўнічы, вандраваў па родных мясцінах, грэўся каля начлежнага вогнішча. З маленства ён любіў прыроду. Быў шчырым, адданым сябрам.

Напэўна ж, не раз ён прыгадваў сваё маленства, як многія дзеці вайны, народжаныя ў пачатку ці ў канцы яе. Мне, былому воіну, сталому ветэрану, думаецца, што летам 1944 года, калі мы вызвалілі родны Мінск, усю Савецкую Беларусь, маленькі хлопчык Ваня Маркевіч, як гаворыцца, яшчэ хадзіў пехатою пад стол, ці бегаў па вуліцах сваёй вёскі Калюжычы, што на Бярэзіншчыне. Але шмат што ён мог ужо ўбачыць і запамінаць сваёй чулай

адзіны сярод тых 82-х дзетак, якому па дарозе на расстрэл удалося збегчы з калоны. Потым яго да канца акупацыі хавалі па вёсках мясцовыя сяляне. Мікалай Васільевіч Жараў у 16 гадоў разам з іншымі быў адабраны на работу ў Германію, але па дарозе "адстаў" і да вызвалення знаходзіўся сярод сялян і партызан.

Пад гукі аркестра на паверхні гранітнага абеліска выяўляюцца словы:

"Тут, у былой сядзібе Дараганавы, з 1941 па 1943 год знаходзіліся ў фашысцкай няволі дзеці санаторыя "Крынка", выхаванцы дзіцячых дамоў Дараганавы, Карытнага, Свіслачы, Лапічаў, Асіповічаў — звыш 500 чалавек, якія паміралі ад голаду, холаду, хвароб, расстрэлаў, часткова вывезеныя ў Германію..."

Пад адзінай прыкметай былога — высокай піхтай — паўстаў знак агульнага суму. Цудоўны краявід са стромкім берагам, што збягае ўніз да падыходзячай тут лугі ракі Пціч. Кветкі і вянкы ляглі на магілу 82-х выхаванцаў дзіцячага дома.

Урачыстая сустрэча працягвалася ў Доме культуры суседніх Каўгароў. Ветэраны вайны і працы, выхаванцы дзіцячых дамоў. Незаблытныя дні вайны. Адбыўся цёплы, настальгічна-пранікнёны канцэрт мастацкай самадзейнасці.

Уладзімір КІСЯЛЁЎ
На здымку: пасля адкрыцця
помніка на месцы былога
дзіцячага дома "Крынка"

З абпаленым крылом

(3 кнігі ўспамінаў "На хвалях часу")

душой маленькага хлопчыка: і слёзы маці, і акопны дым, і горыч зямлі з яе гаркавым пахам. Бо, як сказаў нам, слухачам Вышэйшых літаратурных курсаў у Маскве, вядомы пісьменнік Віктар Шклоўскі: "Паэт з дзяцінства бачыць на ўвесь век".

Іван Маркевіч, магчыма, не чуў і не чытаў гэтых слоў, але адчуваў і разумей іх усіх сваім сэрцам, усёй душой. Для той жа кнігі "Васількі" ён напіша верш пад назвай "Трагедыя сёмага студзеня 1943 года" пра трагічны лёс сваіх землякоў з вёскі Калюжычы, якіх спалілі карнікі:

Куксы чорныя — дрэваў голле,
Што да хат падступалі блізка.
А над шэрым халодным вуголлем
Каміны — як байцам абеліскі.

Адзін з вершаў Івана Маркевіча называецца "Мне не хапае тых сяброў". Так, шмат чаго не хапала маладому паэту і чалавеку ў жыцці. Але пэна ягонага, хоць і была з абпаленым крылом, імкнулася ў палёт...

Гэты 12-павярховы гмах на праспекце Машэрава ў Мінску колісь называлі Дом кнігі. Не ведаю, як цяпер яго называюць супрацоўнікі, бо месцаца ў ім не толькі выдавецтва, але і міністэрствы, іншыя арганізацыі. Дый выдавецтваў, дзяржаўных, пасля скарачэння-аб'яднання тут знаходзіцца ўсяго чатыры: "Мастацкая літаратура", "Беларусь", "Вышэйшая школа", "Народная асвета". А "Юнацтва", "Польмя", "Ураджай", "Універсітэцкае" — цяпер толькі ў згадках.

Калі заходжу ў гэты высокі дом, на мяне літаральна нахлываюць успаміны пра выдавецтва "Юнацтва". 17 гадоў свайго жыцця я аддаў яму (а яго праіснавала 22). Адрэдагавана і ўкладзена мною каля 200 кніг для дзяцей. Шкада! — гэтак слова вымаўляецца заўсёды пры сустрэчы былых "юнакоў". Хоць вось ужо два гады "Юнацтва" "жыве" ў складзе "Мастацкай літаратуры", як "Польмя" і "Ураджай" — у "Беларусі", "Універсітэцкае" — у выдавецтве "Вышэйшая школа". "Народная асвета", якая выпускае падручнікі для школ, засталася ў "гордай адзіноце". Таму мы спыніліся на першых трох выдавецтвах, тых, якія аб'ядналіся з іншымі. Што гэта дало? Ці апраўдана было злучэнне? Ці наогул, чым жывуць сёння гэтыя дзяржаўныя выдавецтвы, як "пачуваюцца" іх аўтары, ці задаволены чытачы?

Скажам, што пасля аб'яднання змянілася і кіраўніцтва гэтых выдавецтваў. "Мастацкую літаратуру" ўзначаліў У. Мачульскі, "Беларусь" — спачатку Я. Малашэвіч, затым Г. Кісялёў, "Вышэйшую школу" — А. Нячай.

На мае пытанні адказвае "кіраўнічы штаб", з якім я сустрэўся.

— Якое становішча ў вашых выдавецтвах на сённяшні дзень з выпускам кніг? Як ідзе іх рэалізацыя?

Віктар Праўдзіс, галоўны рэдактар "Мастацкай літаратуры":

— У нас шмат праектаў. Але хачу сказаць, што мы ў апошні час выдалі. Гэта поўны 9-томны збор твораў Я. Купалы, зборы твораў К. Крапівы, І. Шамякіна, кнігі У. Караткевіча, многіх сучасных паэтаў і празаікаў... Не кожная дзяржава можа сёння пахваліцца, што яна выдае поўныя зборы твораў пісьменнікаў. А калі параўноўваць 2002 год з 2003-м, то ў нас прыбытак вырас на 140 працэнтаў, выпуск прадукцыі — на 110. А як ідзе рэалізацыя кніг, гэта іншае пытанне. У нас працуюць розныя службы: рэкламы і прапаганды, маркетынгу, збыту. Прыцягваем і аўтараў да гэтай работы. Але тут ёсць адзін нюанс. Калі дзяржава дае нам грошы на выданне кніг, а гэта ў сярэднім 50 працэнтаў датацыі, то яна павінна паклапаціцца, каб кнігі дзяржаўнага заказу змаглі трапіць у дзяржаўныя бібліятэкі. 5,5 тысяч бібліятэк у нас па лініі Міністэрства культуры, каля 4 тысяч — у сістэме Міністэрства адукацыі. Выступаючы на перыферыі, пераконваемся, што сучасную беларускую літаратуру практычна мала хто ведае. А ёсць жа яшчэ часопісы "Польмя", "Маладосць", "Нёман", штотыднёвік "ЛіМ". Не чытаюць сучасныя беларускія кнігі і гэтыя перыядычныя выданні многія настаўнікі. Дык як можна падрыхтаваць

юнага чалавека культурным, калі самому не чытаць? Якая можа быць ідэалогія без літаратуры? Адсюль і нашы праблемы з рэалізацыяй кніг, і наша фінансавая становішча. Калі нам вінаваты кнігагандляры, а мы — паліграфія, аўтарам. Дзяржава траціцца на друкаванне кніг, а прадукцыя не даходзіць да чытача. Гэта ж нонсенс. Дзяржава з адной рукі дала грошы на выданне, а з другой — на падліску і набыццё кніг. Але левая рука не ведае, што робіць правая. Апошняя часцей за ўсё траціць грошы на замежную, камерцыйную літаратуру. Трэба паглядзець, каму гэта выгадна?

Георгій Кісялёў, дырэктар выдавецтва "Беларусь":

— Мы — выдавецтва, якое аб'яднала ў сабе "Беларусь", "Польмя" і "Ураджай". Раней усіх разам было больш як 120 супра-

Што дало рэфармаванне...

Дзяржаўныя выдавецтвы "Мастацкая літаратура", "Беларусь", "Вышэйшая школа": 2 гады пасля аб'яднання.

цоўнікаў, цяпер — 50. Мы, як ніхто з аб'яднаных, панеслі страты на кампенсацыю скарачэння кадраў, адпачынку. Пазыкі патроіліся па ўсіх паказчыках. Затраты такія, што цяжка пакрыць да сёння... Тут неабходны былі бы крэдыт, але яго не далі...

Тым не менш, тэматыка захавалася ўсіх трох выдавецтваў. Але зараз у рыначных умовах мы добра глядзім, што нам выдаваць, — вядома ж, прыбытковое. Адсюль і падыход да аўтараў, да будучых кніг. Калі кніга мае поспех, яе прадаць кнігагандлю, возьмуць бібліятэкі, то тут пытанняў няма — выпускаем. У нас па сутнасці няма аўтарскай чаргі, як тое назіраецца ў "Мастацкай літаратуры".

Аляксандр Нячай, дырэктар выдавецтва "Вышэйшая школа":

— Наша выдавецтва выпускае вучэбную літаратуру — падручнікі і дапаможнікі — для ВНУ, сярэдніх спецыяльных і прафэхустановаў, абітурыентаў. Дзяржаўны заказ у нас складае 15 працэнтаў. Гэта значыць, гэтак жа дзяржаўная датацыя. Астатняя літаратура выходзіць за кошт выдавецтва на прынцыпах самаакупнасці. Ёсць спецыфічныя выданні — фотаальбомы, публіцыстычныя... Выходзіць камерцыйная прадукцыя. Мы выпускаем гэтыя кнігі на свой страх і рызыку. Аўтары іх нават бываюць з-за мяжы...

— Як фарміруюцца тэматычныя планы, якія прапорцыя выданняў, маючы на ўвазе далучаныя выдавецтвы?

Віктар Праўдзіс — Усякі пературбаванні — справа нялёгка, часта яны рэжучы па жывому. У прыватнасці, выдавецтвы "Мастацкай літаратуры" і "Юнацтва"... Ці трэба было аб'ядноўваць? У кожнага з іх была сваёй задачай, свае функцыі перад грамадствам. Сёння ў нас дзве рэдакцыі — літаратуры для дарослых і для дзяцей, — якія працуюць вельмі напружана. Прытым дзіцячая літаратура нясе большую адказнасць. Тут усё павінна адпавядаць нормам — ад высокамастацкасці тэксту, афармлення да адпаведных узросту дзяцей шрыфтоў. Малюнкі —

выключна якасныя. Для каго больш выходзіць кніг? Калі лічыць па аб'ёму, то, канечне ж, для дарослых, а па назвах — для дзяцей. Тут прапорцыі не можа быць. Нам неабходна выконваць план-заказ, зацверджаны Міністэрствам інфармацыі.

Алена Законнікава, галоўны рэдактар выдавецтва "Беларусь":

— Каб склаці тэматычны план выданняў, мы спачатку вывучаем поспех на кніжным рынку. Цяпер цяжка знайсці тэму, па якой бы не выходзілі кнігі. Працуе напружана маркетынг. Шукаем цікавыя рукапісы, напрамкі. Выходзім на кніжныя магазіны, якія даюць прапановы на перавыданне кніг. Аўтары, супрацоўнічаючы з намі дзесяці гадоў, таксама нясуць свае творы. І вядома ж, улічваем тое, што мы прадастаўляем тры выдавецтвы. Адсюль і фарміраванне тэматычнага плана, які мы расійскае кнігагандлёвым арганізацыям. Яны збіраюць дзяржаўны заказ у нас складае 15 працэнтаў. Гэта значыць, гэтак жа дзяржаўная датацыя. Астатняя літаратура выходзіць за кошт выдавецтва на прынцыпах самаакупнасці. Ёсць спецыфічныя выданні — фотаальбомы, публіцыстычныя... Выходзіць камерцыйная прадукцыя. Мы выпускаем гэтыя кнігі на свой страх і рызыку. Аўтары іх нават бываюць з-за мяжы...

Аляксандр Нячай — Ва ўсім свеце кніга — не танны прадукт. Змянілася і ў нас эканамічная сітуацыя. Паўстаў выбар для чытача: ці купіць кнігу параўнаўча дарагую, альбо харчовыя прадукты. І гэта трэба абавязкова ўлічваць пры складанні тэматычнага плана, выпуску літаратуры. Мы знаходзімся ў больш цяжкім становішчы, чым расійскія выдаўцы. Там падатак, НДС, на кніжную прадукцыю складае 10 працэнтаў, у нас — 20. Значна ніжэйшы ў Расіі падатак на прыбытак і г. д. Усё гэта не садзейнічае, каб "квітнелі" выдавецтвы.

— Якім чынам шукаеце кнігі, што прыносяць прыбытак? Ці ёсць у вас залежы рукапісы на рэдакцыйных паліцах, напрыклад, 10—15-гадовай даўнасці? Ці бываюць скаргі аўтараў?

Віктар Праўдзіс — Такія прыбытковыя кнігі ў "Мастацкай літаратуры", вядома ж, ёсць. Гэта "Гімн, Герб, Сцяг Рэспублікі Беларусі", кніга Людмілы Крушынскай "Нота лёсу" — пра пачынальніка ансамбля "Песняры" Уладзіміра Мулявіна, "Міхаіл Пташук" —

пра вядомага кінарэжысёра. Мы шукаем такія выданні з асаблівым напружаннем. Шмат працуюць тут і кіраўніцтва, і маркетынг, і рэдактары.

Залежы аўтарскіх рукапісаў? Я не сказаў бы, што іх задужа шмат. Але ёсць рукапісы і 15-гадовай даўнасці. Узнікае пытанне: чаму іх не выдалі да Мачульскага і Праўдзіна? Мы тут, лічы, людзі новыя. Мачульскі працуе два гады, а я — і таго менш. І калі пераглядаеш гэтыя рукапісы, то зноў кладзеш на паліцу: яны сёння сацыяльнай вартасці ўжо не маюць. Я магу прывесці ўнікальны прыклад. Творы аднаго паэта я паклаў на вагі: 14 кг 600 г. Рукапіс больш за 1000 старонак. Прабачце, выдаваць яго поўнасцю, як гэтага патрабуе аўтар? Як бы хто не крыўдаваў, але праўду павінен пачуць. Мы паслалі ўсім паведамленні. Сёння ў Беларусі 400 выдавецтваў — забірай і выдавай. Выпускаць такую літаратуру, траціць дзяржаўныя грошы, мы не маем права, бо яна будзе ляжаць на складах.

Складаная сітуацыя з рукапісамі аўтараў, якіх ужо няма на свеце. Напрыклад, у нас ляжыць рукапіс пісьменніка, абаронцы Брэсцкай крэпасці Алеся Махначы — "Запіскі сельскага бібліятэкара". Што з ім рабіць? Час — пасляваенны, асабістыя ўспаміны... Мы хочам на такія кнігі, аўтарамі якіх з'яўляюцца вэтэраны, атрымаць 100-працэнтны бібліятэчны заказ. Калі вэтэран выдае кнігу пра вогненны падзеі, яна адразу павінна ісці ў бібліятэкі.

Пра сцэй з тымі, хто прыходзіць з дэбютнымі кніжамі. Яны ўжо трошкі іншага складу, мыслення. Маладыя дапамагаюць прапагандаваць, збываць кнігі. Яны разумеюць, што жыццё сёння менавіта такое.

Георгій Кісялёў — Пра тое, як у "Беларусі" складаецца тэматычны план, ідзе пошук прыбытковых кніг, казала Алена Іванаўна. А калі рукапіс, кніга нам не падыходзіць, то мы прапануем аўтару выдаць яе ў мінскім прыватным выдавецтве ці — расійскім. Самацэка ў нас мала, адсюль і залежаў рукапісаў, і чаргі ня-

ма. І натуральна — скаргаў.

Аляксандр Нячай — Мы загрузаны працай, але сказаць, што ў "Вышэйшай школе" вельмі вялікі партфель, не магу. Да гэтага мы і не імкнемся. Залежы, як вы кажаце, не для нашага выдавецтва. Тут, праўда, нам крышку перашкаджаюць выдавецкія цэнтры, якія створаны пры ВНУ. Больш таго, іх кіраўніцтва патрабуе, каб выкладчыкі выдаваліся ў сваіх установах, хай сабе і не так прэстыжна.

— Які вы бачыце выхад з сітуацыі, калі аўтару, каб выдаць, патрэбна сабраць тыраж, а потым дапамагчы выдавецтву прадаць кнігу, каб атрымаць ганарар?

Віктар Праўдзіс — Канечне, сорамна, калі аўтар ходзіць па арганізацыях і збірае тыраж. Сам па сабе гэта ведаю. Потым вымушаны дапамагачь рэалізоўваць сваю кнігу. Каб гэтага паз-

выплачваецца толькі пасля збыту тыражу кнігі. Мы жывём у рынаквых адносінах і вымушаны змірыцца з гэтым. Былі б мы былі багацейшыя, канечне, пытанне так не ставілася б. Я спадзяюся, дасць Бог, гэтая сітуацыя выправіцца. Усё-ткі, калі браць агулам, кнігагандлёвая вытворчасць знаходзіцца на 4-м месцы па прыбытковасці ў свеце.

Алена Законнікава — У "Беларусі" практыкуецца такая ўмова: у дагаворы дамаўляем, што аўтар пэўную частку тыражу сваёй кнігі бярэ сам. Гэтак жа, часткамі, выплачваем яму ганарар. Але быў і адзін у нас суд. Чалавек выпусціў дзве кнігі ў "Польмі" і "Ураджай", а прэтэнзіі выставіў нам, "Беларусі". Давялося выплачваць яму ганарар праз суд. Хоць ён абяцаў у дагаворы частку тыражу рэалізоўваць, але гэтага не зрабіў.

Аляксандр Нячай — Аўтарскі ганарар — наш галаўны боль. Гэта звязана са спецыфікай выдання падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для ВНУ. Сёння стаўка ганарара складае 8 базавых велічынь за 1 улікова-выдавецкі аркуш. Для стандартнай кнігі ў 20 аркушаў сума ганарару складае каля 1,5 тысячы долараў. У кошыце кнігі гэта 20 працэнтаў, што абсалютна не прымальна. Гэта нашам больш, чым плацяць аўтарам прыватныя выдавецтвы. Усё гэта кніжку робіць дарагой, і яна горш прадаецца. Я аплачваю бы аўтарам па існуючых стаўках у тым выпадку, калі дзяржава даірае ці аплачвае выданне. А ўсё астатняе аддаваць на дагаворныя ўмовы паміж выдавецтвам і аўтарам. Бо калі маладому аўтару ці талі, каму трэба выдаць манаграфію для атрымання вучонай ступені, важна само выданне, то яны будуць згодны і на меншы ганарар. Мы не за тое, каб прыціскаць аўтараў, мы за тое, каб перавесці ўзаемаадносіны выдавецтва і аўтара ў нармальнае эканамічнае рэчышча. Чаго зараз няма. Нават прыватныя выдаўцы скардзяцца, што мы завьшшаем аўтарскі ганарар.

— Ходзяць чуткі, што, магчыма, з Новага года адродзіцца выдавецтва "Юнацтва". Якія вашы думкі? Могуць гэтак жа вярнуцца "Ураджай", "Польмя", "Універсітэцкае"?

Віктар Праўдзіс — Мая думка такая: што чым болей у дзяржаве часопісаў, газет, выдавецтваў, тым лепш. Гэта гаворыць пра багацце дзяржавы, яе зацікаўленасці ў развіцці духоўнасці. Заўсёды, калі ствараліся новыя выдавецтвы, быў творчы ўсплёск і для аўтараў, і для чытачоў. І калі патрэбна дзяржаве дзіцячае выдавецтва, то чаму б і не?

Георгій Кісялёў — Усё пакажа час. Калі не задаволеныя попыт на дзіцячую кнігу "Мастацкая літаратура", то магчыма... А вось наконце адраджэння выдавецтваў "Польмя", "Ураджай", "Універсітэцкае", то гэта вельмі праблематычна...

Аляксандр Нячай — Сёння лягчэй выжыць аб'яднаным і ўсякім канцэрнам. "Юнацтва", калі адродзіцца, то наўрад ці будзе канкурываць з аб'яднанымі выдавецтвамі. Хоць дзіцячая літаратура заўсёды была папулярная і неабходная.

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

Фотакалаж В. Калініна

КАЗИМІР КАМЕЙША

ПАМІЖ КУБКАМ І ВУСНАМІ

Маякая вясна, сонечны з малодзкім, парывістым ветрам. Але ў амеры, куды я падаю пасля снедкі, іду. А частыя ураганы сярэнь іспраходзілі: паламіны ствалы, вывораты, галіны і нольныя кроны сусняку. Толькі адны пры самым кішчыі трыбуць смяржам і той ўжо добра пасмаканымі іслалы мовкаю. Непрыстае кішчыі чарнічкі. І лета можа пераважыць добрай вгадай, калі не папачодзіць маро, які лобіць агрызацца ў і тую стэтуэ пару швідонія салы.

Вясень сес падбэскі ўжо адзіночак чарнічкі, з гудам разгавяджана. Бэскі і ружовыя суснякі пчола. Але на думі няма адлучанія таго свята, якое бывае заўсёды і тэй парой. Пэўна, таму, што многа, вельмі многа сумнага адкалася ў ёй апошнім часам.

ўспаміны, дзённікі, аўтабіяграфічны прозу, дзе больш ці менш удапа спалучаюць мастацкасць з дакументальнай дакладнасцю. На жаль, большай частцы такіх выданняў бракуе жывасці і займальнасці аўтарскага апаведу, затое там бывае зашмат непатрэбных і нецікавых падрабязнасцяў, маралізатарства і пазёрства.

На гэтым фоне выгадна вылучаюцца аўтабіяграфічныя нататкі "Паміж кубкам і вуснамі" Казіміра Камейшы, надрукаваныя

"Ніхто так бязбожна не эксплуатае сваю душу, як паэт. Ды яшчэ з тым класічным нагаворам:
 Душа абязана трудиться
 И день и ночь, и день и ночь..."

Сапраўдны паэт застаецца пазтам і ў прозе. Таму не толькі не дзіўна, але і прыемна чытаць такія вобразна-метафарычныя радкі:
 "Падаюць яблыкі і зоры".
 "Расце дрэва і кожны год піша сваю зялёную паэму".
 "Апалы яблык з такім вясёлым падско-

дзе выразна адчуваецца аўтарскае іранічнае стаўленне да пэўных з'яў, падзей, да жыцця ў цэлым і да сябе самога, напрыклад:
 "У дзяцінстве часта ставілі мяне ў кут за непаслушэнства. Падсыпалі пад калені яшчэ і грэчкі. Як шкада, што я тады яшчэ не ведаў земляковых слоў:
 Мой родны кут, як ты мне мілы!"

Акадэмік Д. Ліхачоў гаварыў, што "Самая лепшая проза тая, якую чытаеш усю паўрад, у якой нельга нічога прапусціць, — усё значна, важна і цікава". Вазьму на сябе смеласць сцвярджаць: "Паміж кубкам і вус-

На што здольная памяць?

Вядома, як аднойчы славуці нямецкі паэт Генрых Гейнэ, вяртаючыся з-за мяжы ў Прусію, быў затрыманы на мытні. Яму зададлі пытанне, ці няма ў паэта забароненых кніг.

— О, канечне, вялікая колькасць! — адказаў той.

— Дзе ж яны? — насцярожыліся мытнікі.

— Вось тут, — адказаў Гейнэ, паказваючы на свой лоб.

Безумоўна, менавіта там знаходзіцца патаемнае кнігасховішча кожнага пісьменніка. Бясспрэчна і тое, што галоўным захавальнікам з'яўляецца памяць, а зберажонае з яе дапамогай мінулае часта становіцца часткай сучаснасці...

На што здольная памяць літаратара лепш за ўсё відаць у дакументальна-мастацкіх творах. Апошнім часам беларускія пісьменнікі адзін за адным друкуюць свае

ў чэрвеньскім (6-м) нумары часопіса "Польмя". Між іншым, аўтар, магчыма, свядома не даў твору жанравага вызначэння — каму трэба, хай вырашае сам. І нехта ўбачыць у ім проста дзённік, для некага гэта будзе лірычная проза, ёсць тут і прыкметы эсэ: свабодная кампазіцыйная структура, падкрэсленая суб'ектыўнасць выказвання, вобразна-паэтычная афарбоўка. Але ці так гэта важна? Галоўнае змест...

"Збалелая на выбоінах часу душа", філасофскае стаўленне да жыцця і пісьменніцкі талент Казіміра Камейшы паспрыялі стварэнню гэтага сапраўды адметнага шчырасцю і глыбінёй твора, да таго ж багатага на трапныя афарыстычныя выказванні, якія проста немагчыма не цытаваць:

"Ніхто яшчэ не вярнуўся з таго свету і не раскажаў, як там добра. Дык чаго спяшацца туды? І ніхто не спяшаецца, толькі часта змушаюць".

кам пакаціўся па ўтравелым доле, здаля яшчэ падміргнуў чорнай плямкай-вочкам і мне, і ўсяму двару".

Пісьменнік умее падглядзець у жыцця здавалася б зусім нязначныя, дробныя эпізоды і раскрыць іх вялікі змест, надаўшы лірычную і філасофскую афарбоўку.

Разам з тым, паэтычнасць мыслення не выключае яго рэалістычнасці, а жыццёвы вопыт і назіральнасць надаюць яму мудрасці і вастрыні. Па ўсім відаць, Казімір Камейша не мае ілюзій канонт рэальнай грамадска-сацыяльнай і літаратурнай сітуацыі:

"Народ, на жаль, чытае сёння не нас, а больш рэкламныя аб'явы, набраныя мікрашрыфтам, вылоўліваючы па літарыцы праз павелічальнае шкло".

Аднак, нягледзячы ні на што, пісьменнік застаецца аптымістам і не губляе пачуцця гумару. Нататкі літаральна перасыпаны жыццёвымі анекдотамі, цікавымі сітуацыямі,

намі" гэтаму цалкам адпавядае. Нязмушанасць, сіцспасць і лёгкасць апавядальнай манеры Казіміра Камейшы даюць магчымасць чытаць, як кжучуць, на адным дыханні, а змястоўнасць твора надае яму значнасці і запамінальнасці. Падкупнае таксама ўнутраная свабода аўтара, яго адкрытасць і сумленнае стаўленне да самой творчасці.

Мабыць адзінае, у чым можна было б папракнуць пісьменніка, — у пэўнай сумбураннасці нататкаў. Але гэта толькі вонкава. Аўтабіяграфічны твор у большай ступені, чым які іншы, з'яўляецца адбіткам рэальнасці, найбольш дасканалы адлюстроўвае жыццё. А яно якраз і складаецца з сур'ёзнага і смешнага, трагічнага і камічнага. Яно — жыццё — гэта і зорка, якая падае, і сардэчны боль, пакуты творчасці, смех скрозь слёзы, прачытаная кніга, дзівак суседа, лепшы сябар і г.д. І добра, калі ўсё гэта не проста мінае, а застаецца ў памяці і асэнсоўваецца...

Сучасная паэзія наскрозь прасякнута сімволікай. Мабыць, гэта адзін з яе найбольш прадуктыўных спосабаў самазахавання. Паколькі без выхаду да трансцэндэнтнага яна проста задыхнулася б у герметызме прадметнага свету сучаснай цывілізацыі.

Таму назва новай кнігі вершаў Віктара Шніпа — "Беларускае мора" — адразу скіроўвае ў тую ўжо звыклую прасцягі бытавання паэтычнага духу, дзе ён можа лунаць сам па сабе, і дзе беларуская душа пачувае сябе найбольш трывала і ўпэўнена.

У мастацкай прасторы паэзіі Шніпа сустракаюцца, судакранаючыся і ўступаючы ў дыялог між сабой, самыя розныя традыцыі і тэндэнцыі. Тут можна ўгадаць інтанацыю купалаўскага верша, за якім адкрываюцца метафізічныя прасцягі мадэрнісцкага светаадчування. На памяць прыходзіць адна з

рэдкаў: рэмінісцэнцыі, цытацыі, алюзіі. У гэтым яго творчая манера набліжаецца да паэтыкі постмадэрнізму. Тут і адкрыты пераклічкі з іншымі аўтарамі, часцей за ўсё з класікамі, як, напрыклад, адчувальна прысутная ў "Полацкай баладзе" вобразная семантыка купалаўскага верша "Гэта крык, што жыве Бе-

ны свет. Мабыць, не ў апошнюю чаргу пры іх стварэнні аўтарам кіравала адчуванне патрэбы не страціць назусім за гарызонтам мастацкай умоўнасці і сімвалічнасці рэчаў і з'яў канкрэтна-пачуццёвых, экзістэнцыйна істотных. Аднак, прычып тут і зараз, напэўна, усё ж такі аказваецца для паэта, скіраванага

Храм на беразе мора

дамінант гэтага, афарбаванага ў трагедыіныя колеры, свету — разлад. Важнае слова, у якім за зняверанасцю і адчаем, усё ж такі прадчуваецца штосьці грунтоўнае. Апошнім часам усё больш прыкметнае месца ў творчасці Віктара Шніпа займаюць рэлігійныя матывы і вобразы. Праўда, адразу трэба агаварыцца, што яны значна адрозніваюцца ад тых, якія традыцыйна характэрны для духоўнай паэзіі. Калі гэта і споведзь прагнучай супакаення і ачышчэння душы, дык усётакі — перш за ўсё — душы паэта. Сам аўтар вызначыў характар гэтага далучэння да духоўнасці такім чынам:

Вясновы ўзлёт у неба матыля
 малага,
 Самотны ўзлёт душы
 бязбожнае да Бога.

Дарога да Бога, да Храма, які ствараецца самім аўтарам, яго героем, найперш у душы сваёй, гэта, мабыць не сродак, а сама мэта. Па гэтай дарозе ідзе не аскет, які угнууць голаў, нічога не прыкмячае навакол сябе. Паэту нават хмарка ў небе нагадвае Бога — тут, мабыць, усё-такі больш язычніцкага (якое так цяжка выкараніма з нашага калектыўнага падсвядомага), чым сапраўды кананічна хрысціянскага. "І ляціць па-над намі Хрыстос..." — сказана, вядома, у духу сімвалізму пачатку мінулага стагоддзя.

Неба ўспрымаецца лірычным героем Шніпа ў святле рэальных, зямных вобразаў і асацыяцый.

Неба і зямлю аб'ядноўвае сабою дрэва, як сімвал трываласці, устойлівасці быцця, і ў той жа час яго пастаяннай рухомасці, зменлівасці. Дрэва, як сімвал жыцця, спалучае ў сабе тое, што можна адчуць фізічна, і тое, што знікае, бы ў небе дым.

У вершах Віктара Шніпа даволі багата адсылак да творчага і экзістэнцыйнага вопыту папя-

ларусь..." Ёсць у мастацкай структуры вершаў Шніпа і такія архетыповыя вобразы, якія спалучаюць аўтарскія адчуванні з глыбіннымі пластамі калектыўнага мастацкага досведу. Адзін з такіх вобразаў-архетыпаў — вобраз Беларусі-цяжарнай жанчыны, цікавы сваёй сувяззю з архаічнай мастацкай свядомасцю:

Беларусь не тушка, не шпыльня,
 Беларусь — цяжарная жанчына,
 У якой даўно сівая дзеці...

Міфалагічны вобраз цяжарнай староў М. Бахцін адносіць да тых архетыповых вобразаў, у якіх увасобілася замкнёнасць часу. Можна быць, якраз гэтую замкнёнасць, герметызм нашага існавання, вымушанасць да вечнага блукання на аднойчы пратаптаных сцяжынах і імкненца разарваць, парушыць сваім вершам паэт.

Нельга не звярнуць увагі на сінтаксічную арганізацыю вершаў Шніпа. Мне здаецца, што якраз у сінтаксічнай пабудове вершаванага дыскурсу ў найбольшай ступені адбываецца адчуванне паэтам руху часу, таксама як і імкненне дзеля яго асэнсавання замарудзіць мастацкімі сродкамі яго бег. У "Баладзе Мірскага замка" Шніпа адзін (!) сказ займае 20 вершарадоў, у "Баладзе Крэўскага замка" — 22... Складаназалежныя сказы ў вершах паэта разгортаюцца, як галіны дрэва, распаўсюджваючыся ледзь не на ўсю прастору твора. Яны ўбіраюць у сябе энергетыку верша, заховаюць яе і перадаюць чытачу. Менавіта ў такіх разгорнутых сказах-вершах у найбольшай ступені адэкватна перадаецца глынь свядомасці аўтара, яе пайданнасць з экзістэнцыйным пачуццём. Больш дыскрэтнымі, не спалучанымі такой цеснай і трывалай павяззю, з'яўляюцца верлібры Шніпа, у якіх звяртаецца асноўная ўвага на прадмет-

да неабсяжнага і невымоўнага, у пэўнай ступені скоўваючым.

Сімвалічны вобраз мора-Беларусі, мора — нацыянальнага духоўнага і ментальнага свету, праходзіць лейтматывам праз усю кнігу Віктара Шніпа. Мора — гэта перш за ўсё стыхія, якая хоць і мае свае берагі, у пэўным сэнсе абмежавана імі, але межы яе ўсё ж такі рухомыя, хістка, зменлівыя.

Мастацкі свет Віктара Шніпа таксама рухомы, зменлівы і ў вялікай ступені прывідны. Гэта свет, які сам упарціцца сваім станаўленню. Свет, у якім сімвалісцкія, рамантычныя і мадэрнісцкія светапоглядныя мастацкія прыкметы прыстасоўваюцца да новых умоў існавання ў постмадэрнову эпоху. Сведчачы пра тое, што няма яшчэ нічога цвёрда ўсталяванага і вызначанага не толькі ў нашым умоў існавання ў жыцці, але і ў абсягу набытага эстэтычнага вопыту. Разам з тым, гэты плыткі свет пазтавай мрой ўбірае ў сябе і рэалі, якія нясе само жыццё.

Людзі, што шукаючы долю, яе ж, сваю долю, нішчылі... Самотны Максім, які вярнуўся дадому, "а дома свайго не знайшоў"... І многія, многія іншыя расчараваныя нашага бытавання ў свеце. Сувязь з пачаткам мінулага стагоддзя ў тым, мабыць, што сёння гэтакасама адкрыта можна сказаць пра іх "на свет цэлы". У абсяжны прамежак паміж гэтымі пачаткамі, у які ўмясцілася, па сутнасці, усё стагоддзе, такая танальнасць і адкрытасць выказвання не тое што не ўхвалялася, але і была б дужа і дужа неплажаданай. "Жыццё наша сёння як дым" — сказаў паэт у адным са сваіх вершаў. Колькі трэба было прайсці ўсёй нашай літаратуры па пакрычастых гістарычных шляхах, каб захаваць за сабой права на такога кшталту прызнання і каб яны не ўспрымаліся як штосьці непрымальнае з пункту гледжання ідэалогіі. Паэт можа

сёння так сказаць. Тым больш, што за гэтым горкім выказваннем, у глыбінні ягоным, тояцца ўсё ж надзея і любоў. Думаецца, што В. Шніп у поўнай меры ўсведамляе і цэнціць гэтую набытую паэзіяй духоўную свабоду, успрымаючы яе як традыцыю, вартую прадаўжэння.

Яшчэ адна традыцыйная рыса Беларускай паэзіі, якая знаходзіць выразнае ўвасабленне ў новай паэтычнай кнізе Віктара Шніпа, — гэта яе дыялагічнасць, скіраванасць на сумоўе з адсутнымі, з тымі, хто стаў гісторыяй. Ва ўяўнай размове з мастакамі мінулага перад лірычным героем паўстаюць і чалавечыя воблікі адрасатаў у непаўторнай спалучнасці іх асабовых характэрнасцей, і тыя знакавыя вобразныя дадзеныя, якія рэпрэзентуюць мастацкі свет вялікіх майстроў.

Віктар Шніп традыцыйны ў сваім наватарстве, і наватарскі ў традыцыяналізме. У яго паэзіі надзвычай арганічная сувязь з сусветнай, і ў першую чаргу нацыянальнай мастацкай традыцыяй. А разам з тым для яго характэрна і вельмі абвостранае адчуванне зрухаў у мастацкім развіцці, настроенасць на новае. Пошукі новага становяцца ў сучаснай літаратурнай сітуацыі таксама адной з актуальных традыцый.

Здаецца, што задужа хаасу ў мастацкім свеце Віктара Шніпа (які і ў жыцці). Вобразы мілганюць, знікаюць і зноў узнікаюць, паўтараюцца. Нібыта ў броўнаўскім руху. Яго вечна неўтаймоўнае мора, стыхія.

І ўсё ж гэта не постмадэрнісцкая гульня, або не зусім постмадэрнісцкая гульня.

І хай Храм застаецца вечна недабудаваным, якімсьці такім, можа быць, доўгабудам, які прытуліўся на самым ускрайку сушы. Аднак жа намаганні прадпрымаюцца якраз усур'ёз, і справа варты патрачаныя на гэта душэўных сіл.

Яўген ГАРАДНІЦКІ

Шніп Віктар. Беларускае мора. Мінск: "Мастацкая літаратура", 2004.

Уладзімір МАРУК

Дымам шашлычным
з інтымнага ўчора.
Мне толькі слова скажы,
бы ізгою,
Што перапльць захацеў тваё мора.
Толькі адно,
што запомніць капліца,
Перад якою я здолеў ачуцца...
Гэта яно не дало мне ўтапіцца
Ў моры.
Расою дало захлынуцца.

Вясновы гром не выпадае з вакна
Пад ногі прыдаўнеламу сумёту.
З-за воблакаў вяртаецца жайна,
Каб выдзейці

з бяссмерця
хоць самоту.

Што застаецца?..

Залаты напой,
Які ад хмелю не пакіне й паху...
І заманецца зноўку быць сляпой
Юдолі,
што яшчэ не знала страху.

У скверы вернасці
дзе ліпы расцвілі,
У парку вечнасці
не вянуць асфадзі,
Бо ёсць каму стаміцца на зямлі,
Гайдаючы пражытага арэлі.

І ў соннай цішыні,
і ў гамане
Чутно іх неадольнае рыпенне...
І ходзяць мае цені паўз мяне,
Як паўз апалы квет чыёсь цвіценне.

Выйдзеш за дзверы —
і шлях прад сабой не пазнаеш,
Ні блізкае дрэва,
ні ў сціхлай смуге небасхіл,
Што лепшыя дні
і пакутную памяць яднае,
Маленькаю хмаркай,
што ўздымецца з родных магіл.

А спознены ліст
аблятае з прымерзлай асіны,
І похапкам з хмарыны
спознены дождж ападзе...
І трэба паспець
на свае залатыя хрысціны,
Каб там і застацца,
у той,
дзе хрысціўся,
вадзе.

Наканавана.
Прад ветрам знямогі
Перажагнацца не раз і не два,
Перад сабою,
што гэтакі ўбогі,
Перад зямлёй,
калі ўздыдзе трава.

Наканавана.
З апошніх аблокаў
Глянучь на поле,
на лес і на плёс...
Не прычакайшы ні кпін,
ні пакрокаў,
Наканавана
спусціцца з нябёс.

Ціха-ціха ля няўтомы-раўчука,
Што ратуе ад зімы скупыя сны,
Дзікі голуб узлятае з ручніка, —
Але гэта не прэлюдыя вясны.

Бо за стоенасцю сцішанай начы
І раўчук,
і дзікі голуб —
не мае,
Не мае і нічыя паслугачы
Аж датуль,
пакуль зязюля не куе.

І дарога,
што мільгнула паўз вакно,
Не запыніцца на ўзгорку між
крыжоў,
Бо мяне пакуль з-за сонца
не відно, —
Я яшчэ праз сваё сонца
не прайшоў.

З ласкі Божай агорне сон,
І з далёкіх,
таемных высяў
Адзавецца і мой Ясон,
Стуль,
дзе зорак антычных высеў.

Папльвём мы з ім,
папльвём,
Не адны паламайшы вёслы,
Не дзівіцца бліскучым руном,
А спаткаць залатыя вёсны,

Праз якія цячэ рака,
Дзе плюскочуць віры і тоні,
Пазіраючы на дзівака,
Што і сёння яшчэ ясоніць.

І плыве ў бясконцасць,
плыве,
Покуль зроку і сэрцу гожа,
Покуль,
стомлены,
на жарстве
Не абудзіцца
з ласкі Божай.

Павуцінка зімовая —
выйсеце ў чаканы палон
Нечаканага лета
з усімі дазвання прыкметамі.
Пераспелай травы малады,
як усход,
перазвон
Напаўняе,
бы поўню,
душу пракаветную.

Павуцінка зімовая,
колькі ты зможаеш трываць
Мой такі непадробны
і гэтакі падобны на Воландаў,
Дараваны апошняй начою
пагляд з-пад брыва,
Ад якога самому
балюча-балюча і холадна?!

Каля Крэва

Зноў замёрз,
калі нават цяплела,
Ды на ўсіх пракаветных прыкметах
Маё самае змерклае цела
Заставацца хацела
ў паэтах,
Без якіх —
аніяк і не божаў,
І не мог і паўслова праславіць...
Не ўставай бо я з цяплых
ложкаў,
З тых, з якіх паэты ўставалі.

Неўспадзеў пачалася залава
Каля даўняй дарогі ў вяртанне,
Каля самага крэўнага Крэва,
Дзеля ціхага ў сэрцы святання.

І падумаў я —
гэта сустрэча
І з залевай,
і з Крэвам —
знарокі,
Каб і я свае хілыя плечы
Мог падставіць пад нашы аблокі.

Ранкам запахла.
Жаночай расою.

Аляксей ЧУБАТ

Гліняны чалавек

Зноў-ткі Канчэўскі Ігнат нам узгадваецца — сутыкаемся з формай свабоднай —

ад невыяўнага ў бок мы адьдзем, паспрабуем наблізіцца да прадмета канкрэтнага — гліны.

Усе людзі стварыліся з гліны, ды толькі чамусьці кароткае наша імгненне — жыццё — заганяем у форму: рабочы і творца, мастак і палітык — усе мы ў межах.

І калі чалавек выбіваецца з формы, на яго, як на талент, глядзяць, і ўсе ўсхваляюць яго.

Але смерць зноўку робіць яго свабодным і зноў вяртае да формы спрадвечнае — гліны.

Нараджэнне і смерць — чалавек паміж імі, і лёс яго колу падобны; і ён — чалавек — замыкае яго; разрываецца кола жыцця і знікае, калі чалавек выпадае з яго.

Разрываецца кола, калі чалавек пачынае шукаць у сабе палавы адзнакі, бо гэта адно: спачатку жанчына ідзе, а потым мужчына, і часам змяняецца іх першыństwo,

фаварытаў няма — ёсць кола, якое нітуе страла і ў адзінае звязвае іх.

Глінянае кола, як кола, дзе бусел наверх, і вянок па рацэ, і прыродны зварот — гэта форма не стыгне ў печы, бо яна, як жанчына, што хоча нарцысаў убачыць букет, а просіць блакітныя ружы.

Лепім з гліны жанчыну, з пяску ля ракі высыпаем, просім з неба натхнення і месім нагамі асфальт.

Чалавек замыкае сабою сябе і стварае сябе, нібы гліна.

Kraina

У вялікім цёмным доме,
На ложку ў куце
Хварэе маленькая дзяўчынка.
Кожны ўчынак, крок і ўздых
Прысвечаны ёй.

Пілавінне жалезнае горкай расце на падлозе майстэрні; аб наждачны камень ходзіць нож — чалавечыя рукі спраўна працуюць; гэта справа святая, яна пачынае свет з ранку і месяц саджае на неба; Міхасён — ён дажыў да сёвай галавы, да ўнукаў, ён на пенсіі, з жонкай жыве і гадуе карову; ён заняты — ён точыць свой нож кожны дзень.

Белья плямы кефіра
На дарозе
Бясснежнай зімы.
Стромья вежы Міру,
Глейкія папавы,
Вяртаем з выраю
Мы.

Віка ТРЭНАС

І вершык — ранай
Незабінтаванай.

Я створана дзеля таго, каб люляць
на руках,
Каб лашчыць маўклівага белага
шчанюка.
Малітвы свае ахвярую яму. Амін.
Таму, хто заўсёды са мной,
хто паўсюдна адзін.
Імкніся спаліць успаміны, як паляць
лісты,
Бо ў постаці кожнай, у голасе
кожным — ты.
Ізноў, ап'янены віном і цвярозы
віной,
У белым, у дзіўным абліччы
пыходзіш за мной.

я ў пекле, што хтось неабачліва
страціў
я ў пекле, што выпала з нечай
кішэні
з твайго пагляду патроху красці

па слоўку-связінцы балюча
страшэнна
душы і вершу, лязу і скуры
маёй крывёю зіма спывае
лятункі ў вырай у небе
шнурам
і я ў люстэрку яшчэ жывая

Здрайцы

заўтра буду грукаць галавою ў неба
шлях наш быў дадому, збочыла ты ў
Рым, а
тут перад маімі вершамі ганебна
злосныя анёлы бразнулі дзвярыма

хлопец лёс свой крэсліць на
счарным снезе
ён — лязо і слёзы, ён —
мой кот і кат,
нечым знерваваны, заблуканы недзе
некалі сканае на маіх руках

ад цябе таксама лекі не ўратуюць
бо з тваёй талеркі я жыццё каштую

Палова

Ты прыйдзеш, каб сабе забраць сябе
З маіх усмешак, позіркаў і рухаў,
Ды мне не трэба напалову скруха,
Ты цалкам мне належыш у журбе.

Ніякіх pro et contra, так ці не...
Вядома, што з табою можа
стацца,
Вядома, прыйдзеш ты, каб тут
застацца,
Адно тваёй паловы мала мне.

да цемры цяпер праз цэрні
ад жыццяў цяпер праз жыта
з пакорай цяпер у мора
без веры пад суд сякеры

на золку збірайма зёлкі
пад вечар збірайма веча
з-за кратай збірайма катаў
мне зрання спяклася рана

СВАЯЦТВА ДАЖДЖУ

...Дождж атуліць нас цёглай светлай празрыстасцю, праз якую ажывуць даўнія мары аднасі і сваяцтва; таго сваяцтва, калі ўжо не адчуваеш сябе адасобленым, адзіным — усяго толькі маленькай часткай бязмежна вялікага сусвету; таго сваяцтва, калі злучанасць у адзінае цэласнае напаўняе ўсю істоту тым, што ёсць ва ўсім, а калі пачуццё адасобленасці ўліваецца, як рака ў мора, у другую, табе родную істоту, вы ўжо разам пераўтвараецца ў адзінае цэлае і непадзельнае... Няма межы ў злучанасці. Ды ніхто іх і не шукае... Навошта, калі перапоўнены келіх вялікага сваяцтва не мае дна, не мае сцен і адначасова ўбірае ў сваю прастору толькі вас і толькі ваш сусвет, які ахоўвае светлую празрыстасць — такую тонка матэрыя ўсёбацання, але і нейкая плынь, у якой вас няма...

...Гэты дождж падобны на крыло анёла, якога не бачыш, але так яскрава адчуваеш, як толькі можа адчуваць адзін подых душы іншы, ці быць побач нават тады, калі знаходзіцца за тысячы кіламетраў адзін ад аднаго... Гэты дождж нарадзіўся да нас, ён працягвае сваё нараджэнне ў нас, ён народзіцца і пасля нас... І мы цалкам у ім, быццам дзіця ва ўлонні маці; мы побач з ім, і нават тады, калі сонцапёк высушвае вільготныя крокі; мы нібы спім і ведаем: калі абудзімся, утульная празрыстасць не развеецца, не рассеецца, не скончыцца, не знікне...

...Ты ўсміхаешся. І ў гэтай усмешцы прысутнічае наш дождж. Пан-дождж, кароль-дождж. Наш Бог і наш служка. Наш музыка і наш ахоўца. Аднекуль з невядомасці знянцку ўсхвалюе слых гук ластаўчынага крыла, пасля, з'яднаны з водарам вільготнага паветра, ён пачынае, набярэ дужасці і спрыту, патрэбныя для таго, каб злучыць у сябе ўсё навакольнае, непазбежнае ягонага ўладзе і... вось, нарэшце, той гук таямніча прасочыцца з тваёй усмешкі і вачэй, тваіх чароўных вачэй... Якія зіхацяць невядомай радасцю яднання і сваяцтва. І ты не ў стане стрымліваць раптоўна агарнуўшую цябе бязмежную пшчоту, кажаш:

— Гэта — дождж...
— Так, — пагаджаюся я, — ва ўсім вінен дождж...

ТРЫВОГА СВЯТА

Неба над табой сёння па-святочнаму прыбранае, а прыгожая беласць аблокаў-гузікаў чароўна прамініцца на сіняткай бліскачэй сарочцы... Я захапляюся маўклівым голасам наваколля: кветкі, дрэвы, зеляніна, сады пералівамі нязведнай красы люструюцца ў тваіх вачах, падобных на неба... А ты і не заўважаеш. Шчаслівая і бескалопная, як дзіця, цянеш рукі насустрач кожнай аблачыцы, кожнай кропельцы бліскачэй сіняткасці... Імгненне цішыні і... раўнавага губляецца за далаглядом. Спякотны подых паветра абпальвае млявае цела, кожны рух, гук, кожную думку... Вакол — анёлы. Вакол — акіяны святла, новая Элада, новая Атлантыда... Вось-вось абудзіцца прахалодны ветрык і цела, імгненне таму такое цяжкое і непаверотлівае, зробіцца лягчайшым за пшчынку! Ты вызвалішы ад яго, няўлоўным струменчыкам нябеснага эфіру паліціш у заваблівую, таемную невядомасць...

— Вось так бы памерці... — нечакана абуджаная ты марыш уголас...

Што гэта? Ці не прывід далёкай будучыні ў просіні сённяшняга неба? Ці не цень непазбежнага канца палёту ў адлюстраванні наваколля? "Так не можа быць" — варушацца мае губы, але цела, ледзь пазбаўленае зямнога цяжару, ужо стамілася лятаць... Непазбежнасць канца... Ці канец непазбежнасці? — ...так бы памерці... — ціха-ціха вымаўляеш ты.

А неба па-ранейшаму па-святочнаму прыбранае. Над намі. У нас. Па-за намі. Заслона далагляду хавае маёр расчараванне. Але гэта праз імгненне. Цяпер жа я побач з табою, я вакол цябе і я пазбаўляюся ўсіх жаданняў. Мы ляцім. Падаем. Падываемся. Праз боль. Праз трывогу. Праз згоду абодвух сэрцаў, што спяваюць у адным шалёным парыванні... "Не трэба пытанняў..." Але ты не чуеш. Цішыня. Слёка. І... характэрнае вокалгненнага падзення...

— Вось і ўсё... — сума, але з нейкай іскрыначкай вяселлі адзначаеш ты. І робіш гэта так непасрэдна, быццам кажаш пра снаданак ці ўпадабаную сукенку, а мо і пра цікавую кнігу...

— Не, — спрабую прэрэчыць, — не ўсё! Бо наш сон агульны! Наш сон — гэта сённяшняе неба, гэта колер вачэй тваіх у акіяне нябеснай сінечы і зеляніне дываной зямлі, гэта лёгкасць і слодыч, гэта наш позірк за далагляд, дзе проста не можа быць словаў, дзе нельга "вось так... памерці..."

...Твой пацалунак канчаткова абуджае. Здаецца, трывогі няма, але ты... ты настолькі прыгожая і велічна-ўладная ў сваёй прыгажосці, што немагчыма не празумець цябе. Бо неба над табой сёння па-святочнаму прыбранае...

Павел ГАСПАДЫНІЧ

ПРАЗ АДЧЫНЕННЯ ДЗВЕРЫ

...Павольна адчыняюцца дзверы. Ты ўваходзіш, не — углыбаеш: лёгкая, амаль празрыстая, танюкая, неверагодна прыгожая... Ты ўплываеш, і на момант спатыкаешся, а гэта ўсяго толькі пакалыхванне паветра ад скразняку з расчыненай форці. Але фортка зачынена! Такая твая ўласцівасць — знікаць і з'яўляцца, ствараючы непараўнальнае ні з чым уражанне уласнай сваёй адсутнасці. Няма нічога больш кранальна-велічнага на свеце, чым адчуваць сябе прысутным дзе-небудзь, а часам — і калі-небудзь... І гэта твая, менавіта твая адметнасць — рабіць так, каб іншы не заўважаў акрамя цябе нічога, нават сябе...

Пустэча тады напаўняецца сэнсам. Дакладней — раствараецца ва ўсім, што ты нясеш у сабе: цэльна лагоднага летняга ранку; лёгкае, прыемнае хваляванне, якое, нібы неспрактываванае птушкай, толькі пачынае рабіць першыя ўзмахі крылаў — спробы палёту, не звачаючы на страх, смела крочыць насустрач невядомаму; усмешка, народжаная летуценным настроем удзячнасці невядома каму невядома за што; іскрыначкі мяккіх пшчотных вачэй, якія люструюцца ў хвалей блакітных азёраў майго сэрца — ты нясеш у сабе гармонію Сусвету, частку якой ахвяруеш і мне... І тады і я расту — цалкам, бяздумна — у тваёй бязмежнай усепрысутнасці.

Так працягваецца даволі доўга. Мо ўвесь дзень, а мо, толькі адно імгненне? Але гэта не істотна: мы ж пазбавіліся часу, і цяпер ён, быццам залаты пясок, прасочваецца скрозь нашыя целы, душы, нашыя рухі, якія таксама адсутнічаюць...

...Павольна адчыняюцца дзверы. Свет набывае свае ранейшыя абрысы. Паветра злёгка пагодваецца, і ты ўсміхаешся, але цяпер нека сумна, хоць таямніча ўдзячнасць яшчэ застаецца; ты ўсміхаешся, нібы прабачэння просіш за перапынены палёт, ведаючы аднак, што не ад нас гэта залежыць; ты ўсміхаешся, а з кожнай усмешкай, што разлілася-разбеглася па пакоі, гарэзліва выглядае надзея... Вяртанне заўсёды абумоўлена чаканнем, а набліжэнне да адхланна вымяраецца ахвяраваннем. Я падрытаваўся да гэтага, але не магу адпусціць цябе вось так, хоць і звыкся з адзінотай, таму што не ў стане трываць кожны новы сыход твой; я маўчу — ты ўспрымаеш гэта як сігнал, як знак — павольна адчыняюцца дзверы... яшчэ імгненне — і...

СКРОЗЬ МРОІ, СКРОЗЬ ЯВУ...

А. С.

Ты ў мроях паўсюль, а я — на яве? Ці надварот? Ці ўвогуле нас няма? Няма і не можа быць... Толькі ціхі шэпт-перазвон залатых каласоў; толькі мілагучная песня зялёнай дубравы; толькі неабсяжнае сіняе неба; толькі срэбныя струны дажджу, які плаўна засцілае ўсё, нібы твае валасы...

Ты ў мроях? Я — на яве? Але мы разам. Злучоныя, з'яднаныя нейкай сілай, якая нарадзілася раптам аднекуль і з нічога. Якая нарадзіла нас. Якая цяпер жыве ў нас. Толькі ты так здольная адчуваць ейную прысутнасць ува мне; толькі я так пачуваюся добра, калі кожная часцінка цела наліваецца незвычайнай таемнай сілай — сілай, якая падарыла цябе мне, а мяне — табе. І больш няма нічога. І ёсць усё.

Ты ў мроях? Я — на яве? На світанні, намалываным залатым промнем тваіх вачэй, першая птушка, абуджаная салодкім поклічам волі і характэрна, паволі кружыла над

табой, зачараваная кожным рухам, кожным імгненнем, якое папярэдняе тваім рухам; птушка, злоўленая марай тваёй, то сігане пад млінавы купал нябёсаў, то каменем ападзе долу, на момант сядзе на галінку, сцігне, замрэ і зноў, як страла, узаўецца ўвышыню, каб праз імгненне паволі кружыла ля цябе... А я толькі наўзбоч. Назіраю, наскрозь працяты цёплым вясновым ветрыкам тваёй усмешкі. Якая лагода, якое каралеўства зіхотка-казачнай красы ў гэтай усмешцы! Здаецца, сіла, тая таемная сіла ахутвае раем, пазбаўляе цяжару зямлі, адчыняе дзверы новых, неспазнаных, яркіх, незабыўных далаглядаў... І вось птушка палоніць і мяне. Позірк — толькі на ёй. А яна — гэта ты. Сэрца ў адначасе спявае, плача, ізноў спявае... На скрыжаванні паўночных і паўднёвых вятроў вырастае чароўны палац нашых мараў. Там далей, па-за ім — наш сад. А яшчэ далей — хуткія, як падаючыя зоркі, коні, што чаканоў калясніцы нашай з'яднана, каб панесці туды, куды ніколі не далайць ні думка, ні пачуццё, ні ўяўленне... далей і далей, нават за саміх сябе... І мора робіцца ручаём, а ручай — кропляй, якая паволі разбурае камень... І цяпер я на валуне, які амаль дацягвае да вяршыняў елак і дубоў, сярод якіх хаваецца твой цень — гэта гульня, мы цешымся хованкамі, але і гульня не ў стане разлучыць нас — нават у самым цёмным і непразрыстым лесе...

Ты ў мроях? Я — на яве? Толькі б дзе мы ні былі, для нас кожнае імгненне "чырвоным вермутам зары пральцеца на фіранкі..."

НЕАДШУКАНАЯ

...Я ведаю, што ты недзе паблізу. Гукаю. Толькі маўчанне. Святкуе самота сваю перамогу. Адзінота мудра адказвае распачнай цішыняй. Але — што гэта? Паветра ледзь-ледзь ускальхнецца, памарудзіць перад тым, як выбухнуць тысячамі светлякоў, тысячамі гукаў, разнастайнымі і няўлоўна-трывожнымі... Ускальхнешся і ты, напружваючы да апошняга слых і зрок... але зноў цішыня... Дзе ж ты схавалася?

"Уясне, любы, у кожнай праяве ценю і святла, у траве і ў аблоках, у дрэвах — паўсюль... Ты шукай, любы, шукай..."

...Я думаю, што згаім — з'ява невычэрпна-вечная. І адразу дакараю сябе за падобнае глупства. Тады самота ізноў вясцяцца, адзінота ледзь-ледзь усміхаецца, а надзея, як бездапаможны тэлецек, прагна глытае апошні струменчык паветра...

"Так, любая, ты ва ўсім, ды па-за мною... Мо таму, што я не здольны ўсё акалячае настолькі тонка адчуваць, як ты?"

Прапывае аблачынка — не ты. Прашмыгнуе кузюрка — не ты. Засапе ўсхваляваны ветрык — і гэта не ты. Чмялі, птушкі, зверы — усё не ты. Дзе той я, які адшукае цябе? Які пачагуле, абдыме і захавае цябе заўсёды? І сам застаецца, магчыма, у тваім свеце...

...Я ведаю, што ты недзе паблізу. Але не здольны цябе адчуць. Робіцца балюча і прыкра. Распачна. Тужліва. Зноў распачна.

"Я тут любы. Ты правы. Я там, дзе нічога няма..."

Разгубленасць. Апускаюся на зямлю. Ліхаманкава зрываю кветку, ірву палесткі. У кожным — цень мінулага: разарваны карэньчык гармоніі. Спрабую сабраць іх, але вецер падхоплівае палесткі...

"...Я там, дзе нічога няма..."

— Вецер, братка, нясі і мяне, раствары ў подыху сваім, далучы да таго свету, дзе ўсё ёсць і дзе нічога няма...

Але наўкола толькі маўчанне. Святкуе самота сваю перамогу. Адзінота мудра адказвае цішыняй — "ты шукай, любы, шукай..."

У НЕБЕ

1

Зорнае неба. Пальмяныя пацеркі прыгажуні цемры. Невялічкія паходні заблукалых духаў. І мы таксама некалі ўзброімся гэтым адвечным і непарушным, станем наўсцяж даўно прамінулых гадоў, дарэштты вызваліўшыся ад існага і істотнага — мы таксама некалі ўспалымнем залатымі пацэрамі на чорнай прасціне свету. Ты набудзеш сабе волю знікаць і пераўтварацца, а ж задаволюся роляю вечнага шукальніка, вечнага спадарожніка твайго ценю...

Цяпер ты на працы. Размаўляеш з кімсьці, усміхаешся камусьці, а часам, можа быць, у хвіліну спакою згадваеш мяне — на працы ў мігусні — і ты думаеш, што і я абавязкова памятаю. А як жа іначай, калі мы створаныя дзеля зорнага неба, якое ўжо цяпер так магутна адчуваецца на зямлі? Неба, якое ніколі не стоміцца чакаць, якое добра-зыхліва даруе часовае нашае забыццё на яго, якое спакушае і аддалае гэтай жа спакусай нас ад яго — тым саладзей, тым прыемней будзе ўваходзіць ва ўлонне перша-роднай стыхіі ўсеахопнага лунання... Не даранаючыся да зямлі, але крочыць; не нама-

цваючы апоры, але трывала стаяць; не бачыць і не чуць — але быць куды большым за звычайныя праявы элементарных інстыктаў...

Нас спявае "той, хто ад каханна да прыгожых целаў пачынаў, а потым узнімаўся ўсё вышэй і вышэй ажно да спазнання Вечнага Хараства, толькі той здольны ствараць Сапраўдную Паззію: не вобразы Сусвету, а самі Сусветы, і, ствараючы Сусветы, ён робіцца каханкам багоў і можа марыць пра неўміручасць!" А хто ён? Тваё сэрца? Мая душа? — Разам. Неміручыя, аднойчы адшуканыя ў пустэльні неабсяжнага быцця, з'яднаныя ў маналітна-адчайным пацалунаку... Сапраўды — токі, імпульсы Вечнага Хараства цякуць бесперапыннымі хвалямі гармоніі скрозь думкі і пачуцці, скрозь целы, скрозь наша адчуванне знадворнага... Мы быццам купаемся ў гэтым і жывем там: нібы захлынаем, але з прагай чакаем новай хвалі, як бы змовіўшыся маўчаць, самі робім гэтымі хвалямі, абмываючы берагі непарушных нашых сусветаў, несучы ў жоўтыя выдмы пустыні вільгаць і свабоду; вызваляючы балоты ад пахаў даўно пакінутага жылля; вадзянікі, русалкі, лесавікі нашыя цені, памножныя свечкай каханна на прасторы; яны пасланнікі агульнага нашага сэрцабіцця да тых, хто толькі толькі спазнае чароўнасць і спагаду нябёсаў; яны — не міфічныя, яны — пазачасавыя, бо мы — гэта міф, бо нас разгадваюць цяпер навукоўцы і цікаўныя безліч даследаванняў мы прызнаем памылковымі і рэагуем на іх толькі ўсмішкай — як так раскладаць яшчэ невядомае і неспазнанае па тэарэмах, гіпотэзах, меркаваннях? Толькі той, хто наблізіўся да неба хоць на адну прыступку, можа адчуць, як голас яго набывае но-вую моц, а цела вызваляецца ад гіпотэз і тэарэм... Якія наперадзе далагляды? Які прасторы? Каханая? ці не аб гэтым ты думаеш сёння на працы?

2

— Прывітанне, — так мілагучна-сладка і так завабліва-адчайна больш не вымавіць ніхто. Я пазнаю цябе ў кожным гуку, у кожнай фанеме нежывога слова, але таго слова, якое адроздзім толькі мы. У небе. І калі яно зазіхаць пальмянымі пацэрамі зорак — шлях звязіцца да маленькай кропачцы, скрозь якую можна будзе назіраць за пакінутым намі светам, цешачыся і гуляючы з ім, як з каларывым шарыкам, унутры якога мноства размаітых мазачных фігурак усемагчымых адценняў і формаў амаль з нашага дзяцінства, хоць і вышыня неба — яшчэ не даросласць.

П'ем каву і, здаецца, што гэта тыя самыя хвалі ў водары гарахага напою атулююць нас і забіраючы ўсе нашыя паміненні ў свой ціхі, празрысты, лагодны свет... І ніякіх межаў не існуе, як няма і ніякіх месцаў зліцця, пераходу з аднаго стану ў другі; тут усё аднолькава рухома ў сваёй непарушнасці і адначасова кожнае імгненне зменлівае і няўстойлівае... Паглядзі, каханая, як побач цудоўна куляюцца-гуляюцца кубачкі-кавалачкі рознакаляровых відарысаў: палі, лясы, лугі, рэкі і азёры; як пад намі расплываецца дол і там, унізе, спяваюць дзівосныя птушкі, л'юцца срэбныя воды пазалачоных фантанаў, цягнуцца да нас купалі казанчых палацаў! Паглядзі, як уверсе распасцірае крылы велізарная птушка — кожнае пёрка, як страла, звінціць у паветры, асляпяе бялуткасцю зімы, як чырвона-цёмная дзюба цалуе зоркі; як невялічкія лапкі, што тыя звачоўкі, гайдаюцца туды-сюды, туды-сюды; яна кліча да сябе — яна заўважыла нас! Паглядзі, каханая, як вакол нас вырастаюць гарады і вёскі, як яны пераўтвараюцца ў жывыя істоты, і кожная з іх як мага шпарчэй імчыць да нас, разбіваючы сустрэчным ветрам паветра на дзянтаны, аксаміты, брыльянты; паглядзі, як Вялікая Мядзведзіца паварочваецца да нас і ўжо вялікая касматая лапа пшчотна кранае тваё аблічча! Ці варта ўсё гэта пакінутага нам?! Бо дарогі ёсць канец, але ёсць і пачатак; дарога падманвае... А мы толькі мацней трымаемся адно аднаго і ўзвышамся-ўзвышваемся да размаітасці ўсяго, нават і сябе... І як малітву, сэрцам адціснутую, ледзь чутна вымаўляем у стане адчайнай салодкай стомленасці і паўзабыцця: "...і мы некалі апранем пальмяныя пацеркі і цёмныя тогі ды станем наўсцяж даўно прамінулых гадоў, дарэштты вызваліўшыся ад існага і істотнага, успыхнуўшы залатымі пацэрамі на чорным прасцірадле ночы; ты —вольная знікаць і пераўтварацца, а я — з задавальненнем шукаць цябе, я — спадарожнік твайго ценю... Мы — адно неба, і неба — адно мы..."

1 Васіль Гадулька і С. Кавалёў

... Я тут бачу свой край,
поле, рэчку і бор,
Сваю матку-зямлю —
Беларусь.
Янка Купала

Творчае жыццё гэтага сцэплага, інтэлігентнага артыста не вызначаецца зорнымі ўзлётамі, яркімі перамогамі, значнымі мастацкімі адкрыццямі. Яго 35-гадовая праца на коласаўскай сцэне ніколі не выклікала буйных спрэчак, палемікі. Ды ён і не дбае пра сваю папулярнасць. Ціха слугуе тром капрызлівым жанчынам, імёны якіх — Мельпамена, Талія, Каліёпа. У яго была і ёсць адзіная пасія: нацыянальная сцэна...

Алесь Лабанок — акцёр Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа (з 1971 г.), заслужаны артыст Беларусі, нарадзіўся ў Мінску, у верасні 44-га. Дзіцячыя гады прайшлі ў Мар'інай Горцы, дзе пры добрым і ласкавым выхаванні дзядулі і бабулі фарміраваўся яго духоўны свет. "Дом і ў школе ўсе размаўлялі па-беларуску, — успамінае Алесь. — І раптам мяне прывезлі ў Мінск, клас бацькоў, аддалі ў трэці клас рускамоўнай школы. Тады ўпершыню адчуў сябе "белай ва-

што здарылася? Чаму?"... У Купалаўскім тэатры я таксама быў "белай варонай", — тлумачыць А. Лабанок. — Я заспеў карыфееў, на якіх маліўся, але ўсе яны размаўлялі толькі па-расійску, у спектаклях дапускі "агаворкі". Я збігаў з залы і ледзь не плакаў, калі чуў ад любімага акцёра мяккае "ч", альбо "адкры-

пошукі, спрэчкі, якія прывялі да цікавых знаходак.

У працэсе супольных пошукаў працавалі артыст і рэжысёр В. Мазыніск над роллю Пахомавіча ў пастаноўцы "Сылгали Богу, сылгали..." А. Ждана. Паспех быў відавочны, крытыка адзначыла: "Алесь Лабанок стварыў запамінальны вобраз вясковага філосафа. Яго Пахомавіч жыве ў спектаклі тым жыццём, якое ён сабе стварыў і якога варты. Яго часам асуджаеш за ляноту, непрыстасаванасць да жыцця. Але чамусьці глядачу хочацца бліжэй пазнаёміцца з гэтым дзіваватым чалавекам".

Сапраўды чупля, творчыя адносіны склапіся ў А. Лабанка з маладым рэжысёрам А. Грышкевічам. Працуючы над вобразамі Дырэктара ("Цырк Шардан" Д. Хармса) і Тодара ("Пакрыўджаныя" Л. Родзевіча), акцёр імкнуўся дапамагчы рэжысёру знайсці цікавыя жыццёвыя сітуацыі, факты, якія б садзейнічалі з'яўленню яскравых вобразаў. "У час працы, — казаў А. Грышкевіч, — я шмат чаго цікавага даведаўся ад гэтага неўтаймоўнага, мудрага чалавека. Ён вялікі знаўца гісторыі нашага краю, нацыянальнай літаратуры і тэатра. Спрацаваць з ім цяжка, але працаваць лёгка і цікава. Асабліва нам добра працавалася над п'есай "Пакрыўджаныя", якую ён

...І сэнс жыцця?

Алесь Лабанок. Штрыхі да партрэта

ронай", цяпеў кліны ад сваіх аднакласнікаў і нават настаўнікаў: маўляў, "дзэрэвеншчына"... Я перадолеў сваю "непаўнавартаснасць" і стаў як усе..."

У тэатральна-мастацкім інстытуце мы вучыліся ў адзін час, але ў розных майстэрнях (Лабанок ў майстэрні А. Бутракова). Ужо тады, у студэнцкія гады, Алесь вызначаўся нейкай прыроднай інтэлігентнасцю, цікаўнасцю да навакольнага свету. Яго інтарэсы выходзілі за межы вучэбных праграм. Алесь грунтоўна вывучаў гісторыю Беларусі, цікавіўся літаратурнай спадчынай пісьменнікаў, чые імёны ўспамінаў у той час было небяспечна: Аляхновіч, Гаруна, Геніюш... Ён быў, як і ўсе мы, камсамольцам, добрасумленна выконваў так званыя "грамадскія даручэнні", але ў яго душы жылі зусім іншыя захапленні, жарсці, інтарэсы. А яшчэ — ён заўсёды насіў нацыянальную кашулю-вышыўанку і хадзіў на літаратурныя вечары ў Саюз пісьменнікаў. Алесь настойліва напамінаў сябе нацыянальным духам і самасвядомасцю. Ён упарта задаваў сабе пытанні: "Чаму ў БДТМІ заняткі вядуцца не на роднай мове? Чаму са сцэны нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы гучыць "трасянка", "засмечаная" беларуская мова? Чаму?" Пытанні гэтыя і іншыя сталі для Алеся Лабанка асновай, падмуркам яго самасвядомасці, грамадзянскага і творчага станаўлення, своеасаблівым жыццёвым крэда...

"У інстытуце я здагадаўся, — успамінае Алесь, — што ад нас штосьці хаваюць істотнае з нашай гісторыі і літаратуры. Мне трапіліся творы Купалы, пра якія выкладчыкі нічога не гаварылі... Глытком свежага паветра быў кожны новы верш, кожная апоўвесьць Уладзіміра Караткевіча, з якім я сябраваў... Я адчуў гонар, што нарадзіўся беларусам. Стаў самім сабою, пачаў размаўляць толькі па-беларуску — і зноў апынуўся ў стане "белых варон"..."

Інстытут А. Лабанок скончыў выдатна і яго размеркавалі ў тэатр імя Янкі Купалы. Лепшая сцэна рэспублікі, пра яе марылі не толькі выпускнікі БДТМІ, але і масцітыя артысты пераферыйных тэатраў. Аднакурснікі заздросцілі: "Лабанку пашанцавала!" А ён праз нейкі год пакінуў "па асабістым жаданні" купалаўскі і паехаў у Віцебск...

це глазы", ці "зачыніце вушы"... Коласаўскі тэатр быў самы прывабны для мяне..."

Калектыў коласаўцаў прыняў маладога артыста ветліва, ён адразу стаў "сваім нацыянальным". У той час тэатрам кіраваў С. Казіміроўскі. Спрактыкаваны рэжысёр і педагог адразу ўбачыў у Лабанку тонкую душу, асаблівы характар, прыродную самабытнасць. Усё гэта выявілася ў адной з першых работ — у невялікай ролі Валодзькі ("Трыбунал" А. Макаёнка). Складанасць вобраза "народнага мсціўца" была ў тым, што яго характар не меў развіцця, быў выпісаны драматургам "просталянейна". Алеся Лабанку ўдалося абмянуць драматургічныя хібы і паказаць вобраз у дынамічным развіцці. Яго Валодзька вызначыўся "гордай прастадушнасцю" і самаахвярнасцю, што і ўласціва нацыянальнаму характару — ахвяраваць сабою ў імя выратавання Радзімы...

З гадамі талент А. Лабанка зазіхацеў новымі гранямі. На змену непасрэднасці прыйшоў майстэрства, а з ім і шырокае прызнанне — калега, глядачоў. Створаныя ў розныя гады вобразы — Пасіёра ("Званы Віцебска" У. Караткевіча), Тодар ("Пакрыўджаныя" Л. Родзевіча), Пагуляеў ("Багна" А. Астроўскага), Закружны ("Трывога" А. Петрашкевіча), Епіходаў ("Вішнёвы сад" А. Чэхава), Папрышчын ("Запіскі вар'ята" паводле М. Гогала), Дырэктар ("Цырк Шардан" паводле Д. Хармса), Пэат "Сон на кургане" паводле Янкі Купалы, Пярчыхін ("Мяшчане" М. Горкага) ды шматлікія іншыя — узялі артыста на новы мастацкі ўзровень. Безумоўна, не ўсе гэтыя дый многія не названыя мною ролі сыграныя з аднолькавым поспехам: былі і расчараванні, і незадаволенасць, і распач. Але было і самае галоўнае: акцёр пастаянна знаходзіўся ў творчым пошуку і, вядома, у творчым росце.

Адзначу, што А. Лабанок заўсёды з вялікай павагаю адносіцца да рэжысёраў. Але гэта не значыць, што ён пакорліва выканаўца іх волі. Не! Ён гатовы спрачацца, дыскутаваць і разам шукаць "зерне", якое ў далейшым стане асновай ролі. Так было ў час працы над вобразам судзі Сакальніцкага ("Залёты" В. Дуніна-Марцінкевіча). Рэжысёр Ю. Лізенгевіч прапанаваў сваё бачанне гэтага характару. Лабанок не пагадзіўся. Пачаліся

мне і прапанаваў для пастаноўкі..."

Роль Тодара — этапная і значная ў творчай біяграфіі артыста. Ён стварыў глыбока псіхалагічны вобраз чалавека доверлівага, адкрытага душой і сэрцам. Таленавіта паказаў акцёр працэс фарміравання грамадзянскага поглядаў свайго героя, яго нацыянальную адметнасць, духоўную незалежнасць. У гэтай ролі А. Лабанок раскрыўся як сапраўдны майстар сцэнічнага пераўвасаблення.

Акрамя значных роляў, сыграў ён і шэраг эпізядных, і ў розных жанрах — ад бытавой камедыі да псіхалагічнай драмы. Эпізоды ў яго выкананні нярэдка ўспрымаліся ў спектаклях яркімі, запамінальнымі штрыхамі.

З яго работ апошняга часу мне давялося пабачыць дзве: гэта Стары ("Крэслы" А. Камю) і Пэат ("Сон на кургане" паводле Янкі Купалы). І падалося, што як і ў драматургі мадэрнісцкага кітапту, так і ў авангардысцкай рэжысуры Віталія Баркоўскага гэты таленавіты артыст адчувае сябе камфортна.

"Я вельмі удзячны драматургам, — гаворыць А. Лабанок, — класікам і сучаснікам, схіляюся перад рэжысёрамі, з якімі давялося плённа працаваць, — Б. Луцэнкам, Б. Эрыным, В. Мазыніскім, С. Казіміроўскім, В. Маслюком, А. Грышкевічам, Ю. Лізенгевічам, В. Баркоўскім. Без іх у мяне не было б тых акцёрскіх работ, якімі я ганаруся..."

Усе яго захапленні — гэта літаратура, гісторыя, жывалік, музыка, балет. А мастацтва, творчасць, нацыянальная сцэна — гэта і сэнс яго жыцця. Непасрэднасць, шчырасць, імкненне да праўдзівай перадачы чалавечых пачуццяў, задушэнасць, лірызм, гумар, псіхалагічнае апраўданне кожнай сітуацыі, нават гратэскай, — усё гэта ў той ці іншай ступені адлюстравалася ў творчасці самабытнага артыста-колесаўца.

А яшчэ кажучы, што Алесь Лабанок любіць падзіць святы. Умее гатаваць добрыя прысмакі, асабліва мачанку. Сцвярджаць не бяруся — не каштаваў... Але — спадзяюся...

Юрый СОХАР,
графесар

На здымку: А. Лабанок у ролі Закружнага ("Трыбунал" паводле А. Петрашкевіча).

Дом, дзе жыве мастацтва

Дом сям'і Валугевых, жыхароў вёскі Сямёнавічы Уздзенскага раёна стаіць у рознаквецці сада пры невялікім азерцы. Тут жывуць незвычайныя людзі. Пераступіўшы парог, канчаткова пераконваешся ў гэтым. Сюды наведваюцца як у музей, настолькі ўражвае ўнутранае ўбранне гэтай простае вясковай хаты.

Гаспадар дома, Віктар Віктаравіч, асоба ў раёне вядомая. Працуе настаўнікам у мясцовай школе, а ў вольны час займаецца разьбой па дрэве і вучыць гэтай справе школьнікаў. Увесь хатні інтэр'ер можна назваць аўтарскім: карункавы столік, прыгожыя драўляныя крэслы, канапа, зэдлікі, кніжныя паліцы, грандыёзныя пано і карціны — усё ўласнай вытворчасці. Свае творчыя здольнасці праяўляе і жонка Любоў Сцяпанавіч. Яна надае ўтульнасць свайму дому пры дапамозе вышытых сурвэтак, абрусаў, карцін. Гледзячы на бацькоў, далучылася да мастацтва і дачка Алена. «Сорамна было, гаворыць яна, — нарадзіўшыся ў такой творчай сям'і, сядзець склаўшы рукі». Скончыўшы Нясвіжскі педагагічны каледж па спецыяльнасці «гуртковая работа», яна выбрала сабе занятка па душы — гэта аплікацыя саломкай. Сын Зміцер працуе ў тэхнічным накірунку.

У 2001 годзе Валугевы прадстаўлялі Уздзеншчыну на Другім абласным свяце-конкурсе «Разьбы зачараванне», які праходзіў у Берасіно. Адтуль Віктар Віктаравіч прывёз два дыпламы «За высокае майстэрства і мастацкі густ» і «За лепшую калекцыю хатніх работ і асабісты ўнёсак у зберажэнне і творчае развіццё традыцый разьбярства».

Віктар Віктаравіч. Разьбой па дрэве я займаюся амаль 20 гадоў. У дзяцінстве любіў маляваць, захапляўся жывапісам, але ніякай мастацкай адукацыі не набыў. Пачынаў тварыць без усялякіх падручнікаў, як кажучы, метадам спроб і памылак, можа таму, мае вырабы не падобныя да твораў іншых майстроў.

Людміла Сцяпанавіч. Я вышывала з дзяцінства. Займалася гэтым нейкі час, а потым вышыўка стала ня моднай і я пакінула гэту справу. Выйшла замуж, муж такі творчы «папаўся», і я зноў узялася за іголку. Ды раней не было такіх прыгожых каларовых часопісаў, як зараз, на якія як паглядзіш, так і хочацца штосьці вышыць, — столькі ідэй.

Алена. А я глядзела на маму з татам, але не хапала смеласці чым-небудзь заняцца. Пакуль не паступіла ў педакаледж. Там мяне навучылі дасканала вязаць, шыць, вышываць, але больш за ўсё падабалася працаваць з саломкай.

— Якія матывы пераважаюць у вашай творчасці?

Віктар Віктаравіч. Свае карціны і пано ствараю, выкарыстоўваючы прыродныя або фальклорныя матывы. Ёсць у маёй калекцыі творы, якія адлюстравваюць карціны сялянскага побыту — «Лявоніха», «Алеся», ёсць анімалістычныя сюжэты — «Лясная паляна», «Лось» і іншыя. Наперад задумаў зрабіць серыю пано-ілюстрацый да баек нашага земляка Кандрата Крапівы.

Людміла Сцяпанавіч. Асабліва люблю вышываць карціны рускім крыжам. Падабаюцца пейзажы, архітэктура, ёсць у мяне выява Міколы Цудатворцы. Дачце дапамагала вышываць дыпломную работу — абрус і шэсць сурвэтак. Іх спачатку забралі на выставку, а потым, здаецца, нейкім замежным гасцям падаравалі.

— Занятка патрабуе шмат часу...

Віктар Віктаравіч. Не толькі часу, але і сродкаў. Вельмі складана дастаць дрэва, а часу і сапраўды шмат ідзе, некаторыя работы займаюць каля года. Разьбярствам займаюся па вечарах у школьнай майстэрні.

Людміла Сцяпанавіч. Вышываю ў асноўным зімой, калі няма работы ў агародзе.

Алена. Я займаюся гады, як запатрабуе гэтага мая душа.

— Вы прынялі ўдзел у конкурсе «Разьбы зачараванне»...

Людміла Сцяпанавіч. Збіраючыся на конкурс, я прыхапіла свае вышыўанкі, на іх клалі мужавы вырабы, гэта надавала каларыту. Там было шмат майстроў-разьбяроў, у кожнага свае адметныя работы, але і на нас звярнулі ўвагу. Каля нашага стала іншаземцы ўсё фатаграфаваліся, а мы толькі паспявалі пазіраваць. Наогул, атрымаць дыпламы ў такім значным конкурсе — гэта вялікі гонар для нас.

— Вы спрабавалі зарабляць сваім талентам? Прадавалі што-небудзь?

Віктар Віктаравіч. Якое там зарабляць? Па праўдзе кажучы, у нас мастацтва не цэніцца належным чынам, можа хіба дзе за мяжой. Людзі не ведаюць сапраўднай вартасці рэчам. Вось, напрыклад, пытаеш аднавяскоўца: «Колькі б даў?» А ён: «За бутэлькі дзве ўзяў бы». Якія дзве бутэлькі, калі столькі працы ўкладзена! А прадаць за бясплатна проста шкада.

— Ці было калі-небудзь адчуванне, што сваім захапленнем вы марнуеце час?

Разам. Такого не было ніколі.

Лепшая ўзнагарода — задавальненне, душэўная насалода. З гэтым пачуццём не параўнаюцца ніякія грошы.

Алена ШУМІЛАВА

3 прэм'ерай!

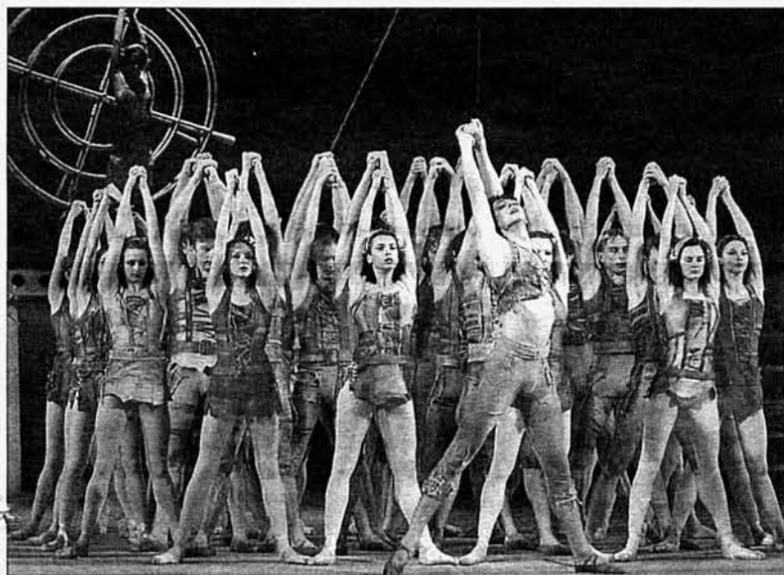

прачытаннем яскравага твора Яўгена Глебава (і следам за ім — знакамітай кнігі Шарля дэ Кастэра), якое прапанаваў беларускай балетнай трупце яе новы малады кіраўнік — Валянцін Елізар'еў. Да слова, у поўным сэнсе аўтарскай была ў той пастаноўцы і праца выдатнага ўкраінскага сцэнографа Яўгена Лысыка...

"Ціль Уленшпигель" Я.Глебава, як сапраўдная класіка, "на слыху": сюіты з балета час-пачас гучаць на радыё, радзей — у адкрытых канцэртах. У тэатры ж гэтую музыку не чулі даўно. Таму публіка, якую папоўніла ўжо новае пакаленне глядачоў, нібы адкрывала для сябе яе багаты каларыт і па-тэатральнаму кідкую драматургію, выяўленую талентам лібрэтыста, рэжысёра, харэографа, Мастра — В.Елізар'ева. Захаваліся дзівосныя дэкарацыі Я.Лысыка. Выканаўцы, вядома, змяніліся: прэм'еру танцавалі Д.Клімук (Ціль), В.Гайко (Нэле), У.Далгіх (кароль Філіп), І.Артамонаў (Вялікі інквізітар), П.Ушакоў (Рыбнік), дырыжыраваў музычны кіраўнік пастаноўкі В.Чарнуха. Змянілася і назва спектакля. Цяпер яна сугучная літаратурнай першакрыніцы: "Легенда пра Уленшпигеля".

С.ВЕТКА
Фота К. Дробава

Прыгожа завяршыў свой сезон Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі. Тут адбылося новае нараджэнне "Ціля Уленшпигеля". Музыка Яўгена Глебава, вядомая з пачатку 70-х гадоў ужо мінулага стагоддзя, упершыню атрымала сцэнічнае ўвасабленне ў Мінску, у пастаноўцы Атара Дадзішкіліяні. Потым былі версіі некалькіх тэатраў на былой савецкай прасторы і нават у сталіцы Фінляндыі. У 1978 годзе Мінск быў уражаны і захоплены па-сапраўднаму аўтарскім

Наша "Лялька" ў Катавіцах

Калектыў Беларускага тэатра "Лялька" вярнуўся ў родны Віцебск з польскага горада Катавіцы, дзе ўдзельнічаў у Міжнародным фестывалі "Катавіцы — дзецям". Сама назва ляльчанага свята сведчыць пра тое, што арганізатары імкнуцца падарыць задавальненне найперш маленькім жыхарам Катавіц. Таму спектаклі трапляюць туды невыпадкова. Так і віцебская "Лялька" атрымала запрашэнне паўдзельнічаць у фестывалі толькі пасля знаёмства арганізатараў з творчасцю калектыву. Спектакль "Хлопчык-Зорка" паводле Оскара Уайльда, прапанаваны гасцям і ўдзельнікам фестывалю, — далёка не апошняя прэм'ера "Лялькі". Аднак ён здзіўіў многіх. Неводны калектыў з удзельнікаў ляльчанага свята (а былі гэта калектывы з Германіі, Чэхіі, Славакіі, больш як 10 тэатраў Польшчы) не быў такім аб'ектам увагі журналістаў і фатографу, як тэатр з Віцебска.

Незвычайны для жыхароў былой савецкай прасторы погляд на знакаміты твор О.Уайльда быў значным этапам у творчасці калектыву, вялікім крокам наперад ва ўсведамленні магчымасцяў тэатра лялькі, уплыву гэтага тэатра на маленькіх і дарослых. Таму, нягледзячы на тое, што казка пастаўлена ў 1995 годзе, да гэтага часу яе эмацыянальнае ўздзеянне застаецца адным з самых моцных, калі параўноўваць з іншым сё-

няшнім рэпертуарам "Лялькі". Выдатна адчулі гэта і палякі. "У сваім спектаклі Віктар Клімчук паказаў кавалак неба. Яно было выключным. Празрыстым і лёгкім, напоўненым гульнёй святла, фарбаў, цікавых дэкарацый і рухаў герояў", — піша ў крытычным артыкуле Ева Ясіньска. Акрамя эмацыянальнай глыбіні, спектакль беларускай "Лялькі" выбіваўся з шэрагу іншых і формалі падачы матэрыялу.

Пастаўлены рэжысёрам з праваслаўным светаўспрыманням, спектакль выклікаў шмат цікавых і нечаканых асацыяцый. Лялькаводы ў чорных і белых плашчах падаліся польскім крытыкам каталіцкімі манашамі, якія спрабуюць стварыць мадэль Сусвету і заклікаць глядача да катарсісу. І гэта ў чарговы раз пацвердзіла, што сапраўднае мастацтва не мае моўных, рэлігійных і межавых перашкод.

"Спектакль на замежнай мове" (так назвала "Хлопчыка-Зорку" адна з фестывальных газет) атрымаў адрозненне прэстыжыя ўзнагароды: Прыз за лепшую анімацыю і Прыз за выкананне лепшай жаночай ролі на фестывалі (Ларыса Мартынава ў ролі Хлопчыка-Зоркі). А да гэтага — шмат кветак, усмешак і, вядома, удзячнасць маленькіх і дарослых палякаў, якім было пра што паразважаць у час спектакля "Лялька".

В. ДАШКЕВІЧ

Споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Булахава.

Ён з'яўляецца аўтарам звыш трохсот навуковых прац у галіне мовазнаўства. Вядомасць набыў яго бібліяграфічны слоўнік у 3-х тамах "Восточнославянские языковеды", дзе змешчаны нарысы пра дзейнасць 352 мовазнаўцаў — ад VI ст. да 70-х гг. XX ст. Вучоны напісаў выдатную манаграфію "Евфимий Федорович Карский", дзе ўпершыню шырока разгледжаны шлях гэтага славянскага чалавека. Таксама М. Булахаў стварыў энцыклапедычны слоўнік "Слово о полку Игореве в литературе, искусстве, науке", дзе змешчана больш за 400 цікавых навуковых артыкулаў.

Салідным укладам у айчынную мовазнаўства сталі такія працы, як "Развіццё беларускай літа-

ратурнай мовы ў XIX—XX стст. ва ўзаемаадносінах з іншымі славянскімі мовамі", падручнікі "Беларуская мова" для педвучылішчаў і факультэтаў пачатковых класаў педінстытутаў, дапаможнік для філалагічных факультэтаў ВУ "Практыкаванні і матэрыялы па курсу гісторыі беларускай мовы".

Неабходна адзначыць, што доўгі час ў айчынай лінгвістыцы праблема гістарычнай лексікалогіі наогул заставалася на другім плане, і ў многім дзякуючы намаганням і руплівасці Міхаіла Булахава ў сярэдзіне XX ст. шырока разгарнулася ў Беларусі вывучэнне багатай пісьмовай спадчыны нашага народа.

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Пераклады

З сучаснай славацкай паэзіі

Ігар Галье

Цэнтр зямлі

Аднойчы мы зноў пойдзем
высокай травой
Тая трава будзе жажліва
зялёнай

І там
Дзе сонца ўкажа цэнтр зямлі
Мы раскладзем хлеб з маслам
Бутэльку вады
І прыкрыем усё тваёй
блузай

Потым будзем ляць
Сонца
Цвёрдую зямлю
Мух
І
Мурашоў
І будзем саромецца прызнацца
Якія мы шчаслівыя
Таму што ў нас ёсць хлеб з
маслам

Пляшка з вадой
Няхай крыху цёпла
Што ўсё гэта наша
Зямля
Якая дышае снамі
Сонца
Якое нас сагравае
Мухі
Якія спяваюць
Мурашы
Якія не кусаюцца
Што мы тут удваім
І ніхто нам не даў
Нічога большага
Чым гэты дзень
Калі мы зноў знайшлі
Цэнтр зямлі

Малітва

Ах, Божа мой, час ляціць.
Старэюць дзеці лістападу.
Споўніцца іх ілюзія
Хутчэй, чым яны выйдучы на
пенсію.
Добра пасоленья, уладай не
хваленья.

Міраслаў Піус

Правілы гульні

Ты схавашся пад язык
А я выпалю яго гарачым вуглём

Калі скокнеш у званы вады
Дачакаюся на беразе
І ўвечары мы будзем маляваць
суставамі на камянях

А калі патонеш у марнасці
З непакрытай галавой
Запалю цім'ян

І паступова дынамітам
падкіну
Лес
Пясак
Збан
Траву

Калі будзеш уся палаць
Я назаўсёды цябе страчу
І гульня пачнецца спачатку

Густаў Гупка

Верш — гэта малітва

Якую вымаўляе паэт,
Нават той, хто не верыць
ні ў што,
Хто толькі да мірскай славы
імкнецца,
Моліцца за подлы свет,
На подласць шпурляе
свой бізун,

Уздых усхліпа ў часе жыве,
З малітвай паэзіі...
Вечарына як у казарме
У мінорнай танальнасці плач
Як жыццё, як свет,
Так час вершаў марных,
Няма іх ужо ні ў адной хвіліне,
Увогуле нідзе няма.
Гэты час ужо мёртвы
назаўсёды,
Яго вызначае кожны паэт...

Які час без Бога мы толькі жывем?

Цуда кахання чакае сёння ўся
Зямля,
У куце хвілін сваю тугу
выплачам да дна.
Сатанінская оргія, подласць у
сістэме,
Нехрышчоны час славу
перажыве,
Таму душа свету ў нас
палымая.

Жах

Вытру ваду,
У якую глядзішся.
Крыкам ахаплю
Перададчутыя токі.

Так вызваленне мовы
Назваю дыханнем.
Настройваюся, устаўляеш
перада мной шыбы
Як перад скразняком.
Нястомна б'ешся пад ціхай
паверхняй
І на момант расцвечваеш дно,
Каб я ўбачыў дзень,
Які ў табе яшчэ толькі
загучыць.

Сямейная школа

Заўсёды, калі я думаю пра цябе,
Віднее над Буэнас-Айрэсам
І ў Атлантыкі незразумелы
колёр тваіх вачэй.

Чужаземныя птушкі
Гняздзяцца ў нас на
тэлевізійнай антэне,
І ад гэтага ў дыктаршы

Перламутравая прычоска
І ўсмешка дасканалы кайф.
Сцвярджаюць, што вечнасць
цягнецца ўжо цэлы год.
Звесткі пра надвор'е
За яе наведамляе
Вясёлкавы папугай.

У вясельную дарогу
Нам жадаюць малую
воблачнасць
І вялікі поспех, хаця б такі,
як адкрыццё Амерыкі
Альбо рэкордны пералёт
страуса з Аўстраліі
У еўрапейскі заалагічны сад.

Заўсёды, калі я думаю пра цябе,
Віднее над Буэнас-Айрэсам
І вецер кружыць самалёты
Ўсіх азэрліній свету.

Атлантыка не дазволіць
ніякай іншай частцы свету.
Яна празрыстая, як камень
рэдкай прыгажосці.

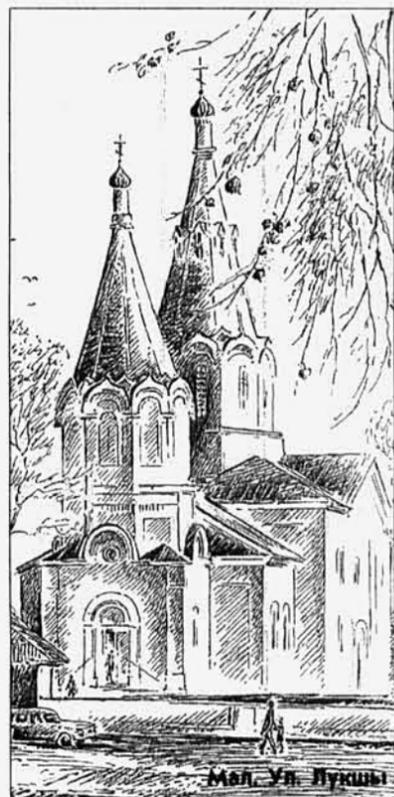
Мільгаючыя глыбіні насуперак
гэтаму падобна пытанню,
Якое самастойна ставіць
тваё цела.

Дзеці нястомна шукаюць адказ
У да гэтай пары ненапісаных
кнігах
І выстрыгаюць з іх размаітыя
карцінкі.

Гэта здараецца ў доме,
За вокнамі якога выбухае
кожны вечар феерверк.

Заўсёды, калі я думаю пра цябе,
Віднее над Буэнас-Айрэсам.
І сёння Атлантыка таксама
ўся з сябе.
Яна зусім ціхая, якімі бываюць
толькі
непрыкметныя загады.

Пераклад са славацкай
Алены ВОСТРЫКАВАЙ.

Наш час — час адраджэння незаслужана забытых і адвергнутых імёнаў. Імя Плакіда Янкоўскага, несумненна адоранай, неардынарнай, у той жа час і супярэчлівай асобы, пакінула значны след у грамадскім і рэлігійным жыцці Беларусі XIX стагоддзя.

Плакід Гаўрылавіч Янкоўскі нарадзіўся 20 верасня 1810 года ў вёсцы Вайская Гародзенскай губерні (зараз — Камянецкі раён Брэсцкай вобласці). Бацька Плакіда ў маладосці стаяў пад сцягамі Касцюшкі, а пасля канчатковага падзелу Польшчы прыняў духоўны сан і служыў ва уніяцкім прыходзе.

Род Янкоўскіх паходзіў з Мазові, дзе прозвішча прызнавалася настолькі ж польскім, як украінскім і беларускім.

Першапачатковую адукацыю Плакід атрымаў у доме бацькі. Затым быў аддадзены ў Свіслацкую гімназію, а з яе пераведзены ў Брэсцкую базіліянскую уніяцкую школу.

У 1826 годзе Плакід быў залічаны казённакоштным выхаванцам у Галоўную семінарыю, якая існавала аўтаномна ў сценах Аўгустоўскага манастыра пры Віленскім універсітэце ў якасці багослоўскага факультэта для каталікоў і уніяцкаў. Гэта залічэнне Плакід успрыняў за найвялікшае шчасце — Віленскі універсітэт належаў да лепшых у Еўропе.

Акрамя дысцыплін асноўнага курса П. Янкоўскі цікавіўся мовазнаўствам і літаратурай. Тут у яго завязалася сяброўства з многімі потым вядомымі творчымі калегамі, з якімі ён працяваў падтрымліваць адносіны на працягу ўсяго далейшага жыцця.

Трыма гадамі раней ва універсітэце закончыўся так званая справа філарэтаў, адным з галоўных герояў якой выступаў старэйшы брат Плакіда Ян. Зблізіўся ён з філарэтамі яшчэ ў 1819 годзе. У сваіх брутальных вершах дэманстравалі наскок ва ў Маскву. У далейшым, застрашаны магчымымі карамі ўлад, пайшоў на выдачу жандарам сваіх папчэнікаў і застаўся ў гісторыі універсітэцкага жыцця здрадзікам.

Можна, таму ў час вучобы П. Янкоўскі пазбягаў далучацца да ўласцівай гэтай вучэбнай установе рэвалюцыйнасці. У яго ніколі не ўзнікла імкнення да грамадскіх узрушэнняў і хваляванняў. Ён адмаўляў паўстанні мінулых і наступных дзесяцігоддзяў. У яго творчасці не знайшлі адлюстравання, напрыклад, падзеі 1831 і 1863 гадоў.

Аднак некаторыя гістарыяграфы з задавальненнем адзначалі, што універсітэт даў не толькі "праваслаўных ворагаў" Польшчы, але і вядомых каталікоў.

Курс семінарыі Плакід скончыў у 1830 годзе з абаронай звання магістра багаслоўя і ў тым жа годзе стаў выкладчыкам адрытай у мястэчку Жыровічах Літоўскай уніяцкай духоўнай семінарыі па курсе польскай літаратуры і настаўнікам француз-

скай мовы ў павятовай школе пры той жа семінарыі.

У 1833 годзе атрымаў уніяцкі святарскі сан і быў прызначаны Вайскім граходскім святаром. З гэтага года ён прафесар св. Пісання дагматычнай тэалогіі і нямецкай мовы. Удалося ўда-

ровічах П. Янкоўскага называлі не інакш як "прэлатам" і "дабрадзеям".

Нам жа знешне паспяховае і роўнае жыццё П. Янкоўскага бачыцца трохі інакш. Гэта былі гады напружаных, вострых душэўных змаганняў і пошукаў на шля-

І. Гамаліцкага і сваёй сястры Кацярыны.

Так склалася, што і шматлікія яго блізкія жылі палізу. Сардэчнасць і добрае сужыцце радні, служэнне царкве і пастве і, канечне, літаратурная творчасць надавалі яму ўпэўненасць і на-

служылі летам праца ў агародзе, зімой — кнігі.

Спачыў Плакід Гаўрылавіч Янкоўскі 28 лютага (11 сакавіка) 1872 года. Пахаваны разам з жонкай ў склепе Жыровіцкай прыходскай царквы імя св. Георгія.

У далейшым у 1873—1888

лянскі і святарскі асяродак таго часу. Па стэлю, мове, тэматыцы навел і аповесцей усё было с в о й с к і м, па гусце літвіна. Ю. Крашэўскі адзначаў, што П. Янкоўскі вялікі літвафіл. Ён з глыбокай сімпатыяй ставіўся да простых беларусаў. Нават у Польскім Слоўніку біяграфічным падкрэслена салідарнасць П. Янкоўскага з беларускім "хлопам" і яго крытычныя адносіны да грамадскай ролі шляхты, да яе традыцый.

З часам П. Янкоўскі ўзвысіўся да ўзроўню вядомага пісьменніка. Выступаў як пад сваім імем, так і пад псеўданімамі.

У жанравых адносінах творчасць П. Янкоўскага даволі разнастайная — мастацкая проза, вершы, нарысы, пераклады, карэспандэнцыі з месца для газет. Ён пераклаў на польскую мову Шэкспіра, Гётэ, Манцоні, Пушкіна. У апошнія гады асноўнай мовай яго творчасці стала руская. Яго пярэ належаць каля трох дзесяткаў кніг. Першай спробай быў "Хаос, капіва фіміяма, выкладзеныя рыфмай", выдадзены ў 1835 годзе пад псеўданімам Віталіса Камаеда. На гэты час даводзіцца выданне яго анекдотаў і эпіграм, зарыентаваных на шырокага чытача.

У 2004 годзе выдавецкім аддзелам Свята Пятра-Паўлаўскага сабора ў Мінску выйшаў зборнік артыкулаў Плакіда Янкоўскага пад агульнай назвай "Запіскі сельскага святара". Змешчаны ў зборніку творы П. Янкоўскага большай часткай носяць публіцыстычны і дыдактычны характар. На нявядомых прыкладах аўтар спрабуе асэнсаваць загадкавую душу беларускага селяніна. Цікавая яго "Нататка аб Сынківіцкай царкве". Успаміны пра вобраз жыцця і побыт уніяцкіх святароў для нас асабліва каштоўныя. Служыцелі складаліся пераважна з беларусаў і літвінаў, часткай з украінцаў і палякаў.

Рэальную сутнасць свайго настрою і настрою сваіх герояў пісьменнік выклаў наступным чынам: "...даткнуйшыся зямлі, зноў, падобна Антэю, адчуваем у сабе сілу, якая ідзе толькі ад зямлі". Таму ён нязменна іпнуй, гарнуўся да сваёй зямлі, да свайго народа. Справавай зямлі палмацаванне сваім сілам у простых людзях. П. Янкоўскі заставаўся пісьменнікам, пакуль жыві і сілкаваўся праявамі сельскага жыцця, яго адвечным духам. Герой Янкоўскага зусім не волаты з гарачай бунтарскай крывёю. Творчы ідэал пісьменніка — мінулае жыццё, пра яго нельга гаварыць кепска.

Не усіх задавальняла такая прабеларуская пазіцыя. Некаторыя папракалі праявай у яго творах нейкіх "славянафільскіх матываў".

Праз паўстагоддзе (1928 г.) у Вільні выйшла біяграфічнае даследаванне Валяр'яна Харкевіча "Плакід Янкоўскі. Жыццё і творчасць". Напісанымі па беларускіх сюжэтах кнігамі П. Янкоўскага зачыталіся ў межах кароннай Польшчы.

Вось і ўсё, што засталася ад неадназначнай і ў пэўнай ступені трагічнай, але ў той жа час і высакароднай фігуры нашага суайчынніка Плакіда Янкоўскага.

Уладзімір КІСЯЛЕЎ

Плакід Янкоўскі.

кладніць, што ў тым жа 1833 годзе ён абараніў у Віленскай Духоўнай (Рыма-каталіцкай) акадэміі ступень доктара тэалогіі, але тое было для таго новага уніяцкага святара недапушчальным парушэннем і аб атрыманым дыпламе доктара далей не ўзгадваўся. У прадстаўленні 1838 года таксама пра гэта не гаварылася, падкрэслівалася толькі, што ён вядомы сваімі здольнасцямі, адукацыяй і розумам.

Плакід Янкоўскі выступіў актыўным прыхільнікам скасавання уніі. У спісе 114 падпісантаў акта аб прыняцц

Святар і пісьменнік

праваслаўе яго імя знаходзілася пад нумарам 9. На той час ён меў тытулы асэра (засядацеля) Літоўскай кансісторыі, прафесара семінарыі, магістра і протаіерэя. Свядома тое, што асноўная частка сваяцэннаслужэння і жыцця протаіерэя Плакіда Янкоўскага прайшла альбо ў сценах галоўнай беларускай святні — Жыровіцкага манастыра, альбо нападальк ад яго.

Плакід Янкоўскі валодаў цвёрдымі перакананнямі і бачыў ясную мэту свайго служэння. Узвышаным ідэалам сельскага святара, да ліку якіх ён адносіў і сябе, меў бедны, але добрасардэчны сямейны ачаг. Ён імкнуўся да спакойнага жыцця ў атачэнні шчырых, блізкіх яму людзей.

Прыцягальнае наваколле, маленькае, мілае мястэчка, прытуленае пад велічэзнымі манастырскімі гмахамі, рабіла на святара і пісьменніка глыбокае незабыўнае ўражанне.

У Жыровічах у 1833 годзе Плакід Янкоўскі ажаніўся з 16-гадовай дачкой старшыні Літоўскай уніяцкай кансісторыі Антонія Тупальскага — Алены. У яго было пяцёра сваіх дзяцей, але ён ўзяў на ўтрыманне яшчэ шасцых сірот ад шлюбу

дзю. Мітрапаліт Іосіф Іосіфавіч любіў гэтую сям'ю.

Блізкі сябра святара А. Валіцкі пісаў, што яму не даводзілася сустракаць чалавека, які так шчыра любіў бы свой край, родны куток, усіх землякоў. Сувязь з радзімай, успрыманне яе прыгажосці былі для яго найвышэйшай раскошай.

П. Янкоўскі праяўляў асаблівы інтарэс да гісторыі свайго краю. У 1840 годзе ён прыехаў у Мінск, дзе пазнаёміўся з самадзейным астраномам Антоніем Нядзведскім. У 1842 годзе адбыў у археалагічную і этнаграфічную вандроўку ў Наваградак, дзе даследаваў рэшткі замка Міндоўга.

Пры перанясенні Літоўскай кансісторыі і семінарыі ў Вільню перабраўся туды. І знаходзіўся там на працягу двух гадоў на пасадзе настаўніка Вільнскай саборнай царквы імя св. Мікалая. Пасля па стане здароўя быў пераведзены ў мястэчка Бялавічы Слонімскага павета сваяцэннікам і благачынным.

У 1867 годзе П. Янкоўскі страціў жонку і сына, што канчаткова падарвала яго здароўе. Адзінай уцехай яму

дзю. Мітрапаліт Іосіф Іосіфавіч любіў гэтую сям'ю.

Блізкі сябра святара А. Валіцкі пісаў, што яму не даводзілася сустракаць чалавека, які так шчыра любіў бы свой край, родны куток, усіх землякоў. Сувязь з радзімай, успрыманне яе прыгажосці былі для яго найвышэйшай раскошай.

П. Янкоўскі праяўляў асаблівы інтарэс да гісторыі свайго краю. У 1840 годзе ён прыехаў у Мінск, дзе пазнаёміўся з самадзейным астраномам Антоніем Нядзведскім. У 1842 годзе адбыў у археалагічную і этнаграфічную вандроўку ў Наваградак, дзе даследаваў рэшткі замка Міндоўга.

Пры перанясенні Літоўскай кансісторыі і семінарыі ў Вільню перабраўся туды. І знаходзіўся там на працягу двух гадоў на пасадзе настаўніка Вільнскай саборнай царквы імя св. Мікалая. Пасля па стане здароўя быў пераведзены ў мястэчка Бялавічы Слонімскага павета сваяцэннікам і благачынным.

У 1867 годзе П. Янкоўскі страціў жонку і сына, што канчаткова падарвала яго здароўе. Адзінай уцехай яму

дзю. Мітрапаліт Іосіф Іосіфавіч любіў гэтую сям'ю.

Блізкі сябра святара А. Валіцкі пісаў, што яму не даводзілася сустракаць чалавека, які так шчыра любіў бы свой край, родны куток, усіх землякоў. Сувязь з радзімай, успрыманне яе прыгажосці былі для яго найвышэйшай раскошай.

П. Янкоўскі пачаў сябе справаваць у прозе і вершах з 30-х гадоў, але сапраўднага росквіту і прызнання дасягнуў у 40—50-х гадах, г. зн. у перыяд пасля аб'яднання Царквы, калі ўжо стаў праваслаўным святаром. Ён добра ведаў Заходнюю Літву — Гародню, Бярэсце, Наваградак. Пра іх і пісаў. Будучы несумненна адоранай і ўсебакова адукаванай, працалюбивай асобай, — свабодна чытаў і пісаў на французскай, нямецкай, англійскай, часткова на грэчаскай, яўрэйскай, чэшскай і, зразумела, на польскай, рускай, лацінскай мовах. З сялянамі гаварыў па-беларуску. Заняткі вёў на рускай, польскай, лацінскай. Рускую мову ведаў дасканалы. Вядомы ў тыя гады публіцыст М. Дэ-Пуле адзначаў вытанчанасць рускай мовы ў падачы П. Янкоўскага.

Ён тонка адчуваў патрыярхальную пазыцыю свайго жамлі і яе народаў. Літва ў яго ка х а н а я. Натуральна, спрабаваў адлюстраваць яе ўзвышаным словам. Пісаў многа, больш пра тое, што сам добра ведаў — пра ся-

Куды адправіць дзяцей летам? Гэтым пытаннем кожны год задаюцца бацькі, якія маюць дзяцей ад 6 да 17 год. І пакуль што самым папулярным месцам адпачынку для школьнікаў застаецца аздараўленчы летнік. Думаецца, што так будзе і надалей, нават нягледзячы на тое, што за апошнія гады іх колькасць на тэрыторыі краіны паменшылася. Да прыкладу, у гэтым сезоне вакол сталіцы працуе 59 летнікаў, у той час як у 2002-м іх было 65. Як вядома, за апошнія 10 гадоў на Беларусі не было пабудавана ніводнага дзіцячага летніка!

І ўсё-ткі пецявак хопіць усім жадаючым хаця б таму, што з кожным годам дзіцячае насельніцтва Беларусі змяншаецца ў нас амаль на 50 тысяч. Сёлета ж прадугледжана аздараўляць нават больш, чым мінулым летам. Пры гэтым большая запаўняльнасць па традыцыі бывае ў чэрвені, найменшая — у жніўні. Як вядома, дзяцей можна аддаваць у летнік з 6-гадовага ўзросту. І да 17-ці без

аднаго дня, — так вырашаюць толькі з гэтага года. Ра- тысяч рублёў. Пры гэтым усе датацыі будуць пералічваюцца не на прадпрыемства ці ўстановы, якія размяркоўвае пецяўкі, а дараўленчай установы выліша разлік за мінусам велічыні дзярждатацыі. Ідэальна, калі згодна гэтай паперы ваша прадпрыемства аплаціць 90 працэнтаў, а вы — 10 працэнтаў. Але, калі начальства жаліцца, што грошай у яго няма, давядзецца аплачваць самім.

На дзяцей, якія адпачываюць у летніках пры школе таксама прадугледжана датацыя з дзяржаўнай кішэнні, якая складае 55 тысяч, — гэтых грошай хопіць на тое, каб аплаціць утрыманне тут. Як вядома, акрамя названых, існуюць яшчэ і такія формы летнікаў, як профільныя і для цяжкіх падлеткаў. Да прыкладу, у сталіцы летнік для цяжкіх падлеткаў дзейнічае не першы год ва Уруччы, там, дзе базіруецца брыгада спецназа. А профільныя арганізуюць толькі наварушыцка старшыні ці члену камісіі вашай арганізацыі, куды вы пісалі заяву. Набыць пецяўку можна ў любы летнік. Уладар аз-

“Лясной казкі” хопіць усім!

КАНИКУЛЫ

Н.Д.

Як атрымаць датацыю? Для гэтага бацькам трэба звярнуцца ў камісію па аздараўленні ў сябе на працу і напісаць заяву. Няма праблем, калі ваша арганізацыя сама валодае якой-небудзь загарадняй “Лясной казкай”, “Чароўнай палянай” ці летнікам імя Гастэла... І нават калі не валодае, асаблівых праблем не будзе. Для таго каб ваша дзіця адпачнула на чужой летняй базе, трэба толькі наварушыцка старшыні ці члену камісіі вашай арганізацыі, куды вы пісалі заяву. Набыць пецяўку можна ў любы летнік. Уладар аз-

ВІКА

Юныя актёры

У Мінску рыхтуецца цікавы тэатральны праект: на базе Нацыянальнага драматычнага тэатра імя М.Горкага з восені пачне дзейнічаць Дзіцячы тэатр. Унікальнасць яго ў тым, што гэта — тэатр імпрывізацыі, у якім дзеці будуць не толькі гледачамі, але і актёрамі. Такім чынам яны, акрамя знаёмства з творам мастацтва, змогуць набываць веды па актёрскім майстэрстве і асновах этыкі актёраў і гледачоў.

Прэм’ерны спектакль па творам Карнея Чукоўскага павінен адбыцца ў канцы верасня і задзейнічана ў ім, паводле папярэдніх звестак, каля 500 дзяцей.

Пра музейныя справы

У сувязі з Міжнародным днём музеяў у СШ № 3 г. Стоўбцы адбылася сустрэча з супрацоўніцай філіяла Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа ў Акінчыцах Соф’яй Міцкевіч і намеснікам галоўнага рэдактара раённай газеты “Трамень” Фёдарам Бандаровічам. Соф’я Пятроўна расказала вучням, як жывуць сёння філіялы Коласаўскага музея — а іх чатыры: Акінчыцы, Ласток, Альбуць, Смольня, якія знаходзяцца на берагах Нёмана. Фёдар Бандаровіч распавёў пра тое, як мясцовая газета асвятляе дзейнасць філіялаў. У канцы вучні і настаўнікі задалі гасцям шэраг пытанняў.

Я. ХВАЛЯ

Вясёлае лета

Многія дарослыя летам працуюць, а вось мы, школьнікі, гуляем цэлае лета. Канечне, нам пашанцавала! Падумаць толькі: яшчэ нядаўна сядзелі за ўрокамі, пісалі канспекты і рэфераты, а зараз хто паехаў у вёску да бабулі, хто — у дзіцячы лагер, а нехта ў горадзе гуляе ў футбол...

Уявіце сабе школу: сядзяць за партамі вучні, вокны адчынены, але ўсё роўна гарача. А вось і я — сяджу ў трэцім радзе, за другой партай. Побач — мой сусед Кірыл. Я гляджу на гадзіннік — застаецца ўсяго дзве хвіліны да канца апошняга ўрока, але як павольна яны цягнуцца! Настаўніца нешта гаворыць, але я не слухаю, бо думаю пра тое, як хутка выйду са школы і апынуся з ног да галавы ў летніх каникулах... А, ледзь не забыў, — я еду ў лагер!

Лагер “Брыганціна” размясціўся ў адной з самых прыго-

жых мясцін Беларусі, побач з Радашковічамі. Сасновы лес, свежае паветра, настоенае на водах траў, здавалася, струменілася скрозь хваёвыя галінкі... Але вельмі хацелася, каб на адпачынку было яшчэ і не сумна. Школьныя сябры засталіся ў горадзе. А тут ці будзе цікава з незнаёмымі хлопчыкамі і дзяўчынкамі, і строгімі на выгляд выхаванцамі і ваяжатамі?

У першы ж вечар мяне, як і іншых дзяцей, чакаў сюрпрыз — конкурс сярод ваяжатаў усіх васьмі атрадаў. Цікава, на што яны здольныя! У конкурсах нашым ваяжатам прыйшлося танчыць, спяваць, угадваць мелодыі. Яны вытрымалі ўсе выпрабаванні і адразу адчулася, што сумаваць з імі не давядзецца.

Далей час ляцеў хутка. З ранку пасля зарадкі і сніданка мы гулялі ў футбол, настольны тэніс і іншыя гульні, рыхтаваліся да конкурсаў і спартыўных спаборніцтваў. Вечарам, падмацаваўшыся вячэрай, мы ішлі на дыскатку ці ў кіно. Таксама ў вячэрні час былі канцэрты, дзе “зоркамі” з’яўляліся хлопцы і дзяўчаты з розных атрадаў. Асабліва мне запомніўся конкурс “Юны кліпмейкер”. Разам з ваяжатам мы рыхтаваліся да яго некалькі дзён і зрабілі кліп пад назвай “Мяжа”. У ім распавядалася пра навабранца, які трапіў служыць на мяжу. На жаль, журы не ацаніла нас.

Час сапраўды праляцеў вельмі хутка — нават не заўважыў, як прайшло тры тыдні. Наш атрад “МММ” быў самым дружным і перад ад’ездам у Мінск мы дамовіліся наступным летам зноў прыехаць у “Брыганціну”.

Стас ПАЎЛАВІЦКІ
Навучэнец 6-га класа
Гімназіі №23 г. Мінска

У свеце музыкі

Навучэнка 3-га класа гімназіі №1 горада Наваградка Аня Слінько вельмі любіць беларускія народныя песні. Яе любімая песня — “Купалінка”. “Я калі спяваю гэту песню, — прызнаецца Аня, — то заўсёды ўяўляю тую дзяўчынку, якая “Ружу поле, белы ручкі коле... кветачкі рве, вяночкі звявае, долю праклінае...” Я ў час спеваў заўсёды ўяўляю перад сабой “экран” дзеяння таго, пра што гаворыцца ў песні і глыбока пераасэнсоўваю тое, пра што спяваю. Пра гэта мне заўсёды нагадвае дзядуля ў час рэпетыцый, заняткаў па музыцы. Ён таксама гаворыць, што музычныя заняткі — праца, а не гульня. І я ўжо да гэтага прызвычалася...”

Ганначка з задавальненнем наведвае і заняткі танцавальнага гуртка ў гімназіі. У яе яшчэ хапае часу пасляхова выконваць хатняе заданне. “Музыка — гэта вечны наш спадарожнік у жыцці”, — упэўнена гаворыць яна свайму малодшаму браціку Паўліку, які ўжо спрабуе падбіраць розныя мелодыі, а больш за ўсё любіць імітаваць гукі, напрыклад, птушыныя спевы, сігнал аўтамашыны, нават “паходку” мядзведзя. Гэта яго самыя любімыя заняткі.

Яўген ЛАПЦЕЎ

“Альбучкая крынічка”

Прайшоў 16 Стаўбцоўскі дзіцячы фестываль беларускай песні “Альбучкая крынічка”. У свяце прынялі ўдзел індывідуальныя выканаўцы, вакальныя і фальклорныя ансамблі. Гран-пры фестывалю прысуджаны ансамблю “Звончыкі” Дзераўнянскай школы мастацтваў. Дыпламамі розных ступеняў адзначаны дзіцячыя калектывы “Жаварончкі”, “Каласкі”, “Званочкі”, “Пацеркі” Стаўбцоўскай і Коласаўскай школ мастацтваў. У межах гэтага ж фестывалю адбыўся конкурс прыгажосці “Каралева вясны-2004”. Карона каралевы ўручана старшакласніцы Стаўбцоўскай школы-гімназіі № 1 Святлане Жданок.

Чароўная кветка — белаканьнік

Гэтая кветка бардовага колеру занесена ў “Чырвоную кнігу”. Яе яшчэ называюць Князь-трава. Дык вось, на Стаўбцоўшчыне, каля Вішняўца (Гавязны) яна расце цэлым дываном. А паспрыяў гэтаму вядомы журналіст, рэдактар газеты “Белавежская пушча” Валеры Дранчук. Ён жа каторы год праводзіць тут, на сваёй малой радзіме, экалагічныя пленэры пад назвай “Маляўнічая Бацькаўшчына”.

На ўлонні батанічна-ландшафтнага заказніка юныя мастакі малявалі чароўную кветку — белаканьнік. Яна з’явілася не толькі ў Чырвонай кнізе, але і на паперы таленавітых дзяцей. І за гэта трэба сказаць “Дзякуй!” Валеру Дранчуку.

Яўген ХВАЛЕЙ

Званы

Лясная прыгажосць і цішыня.
Толькі дзесьці далёка,
дзе буслоў самотны клёкат,
Звіняць званы.

Больш няма той гойдай
цішыні.

Людзі, вы пачуйце той
трывожны клёкат!

Недзе там, далёка, ой,
далёка

Звіняць званы!
Іх мерны звон усё званчэй.

Нашы браты загінуць,
памруць!

Яны глыбей у спаленую тайгу
ідуць.

А ўсё праз нас — людзей!..
Гарыць тайга —

наша апора,
І толькі страшным тым
дакорам

Званы звіняць усё мацней!..

Насця ЧЫСТАЯ
Навучэнка 6-га класа
Вілейскай гімназіі №1
“Логас”

ЗГАДКІ

Са мной у школе вучыўся Шырокі Іван, родам з суседняй вёскі. Адночы, гэта было ў шостым класе, ён прачытаў мне свой верш, у якім паказваў многія заганы калгаснага жыцця. Іван не на жарты ўзрушыў мяне — не столькі зместам верша, колькі фактам яго напісання. Я нават пазайздросціў яму. Менавіта тады і закралася ў душу дум-

Адночы ў Мядзелі я зайшоў у кнігарню і там убачыў вялікі плакат з каляровымі партрэтамі рускіх паэтаў, пад якімі былі надрукаваны ўрыўкі з іхніх вершаў. Плакат гэты каштаваў два рублі, на той час — вялікія для мяне грошы. Вярнуўшыся дахаты, стаў літаральна маліць маму, каб дала гэтыя два рублі на набыццё запаветнага плаката.

Атрымаўшы грошы, назаўтра раніцою пашыбаваў у Мядзел. Усю дарогу пакутаваў ад думкі: "А што,

— Ты што, баба, з мяне дурня строіш, не бачыш — гэта ж даўнейшыя грошы, яны хадзілі яшчэ пры цары Мікалаі.

— А мой жа ты чалавек, гэта ж яны мяне абманулі!

Паскардзілася яна нашым бацькам і папрасіла, каб заплацілі ёй за булку. Бацькі, вядома, аддалі грошы. А я напісаў верш, які пачынаўся словамі:

Дзевяць хлопчыкаў тутэйшых
Пяць рублёў знайшлі даўнейшых

А ЦІ САПРАЎДЫ ТАК!

Небяспечныя
Вершы

Паэты паміраюць маладымі, у больш раннім узросце, чым раманісты, драматургі і другія пісьменнікі. Да такой высновы прыйшоў амерыканскі даследчык Джэймс Каўфман з Навукова-даследчага інстытута пры універсітэце штата Каліфорнія ў Сан-Бернардзіне, паведамляе *інтэрнет-газета БелаПАН*.

Па адной з версій, тлумачыць навукоўца, гэта адбываецца таму, што паэты з-за асаблівасцей пірычнага тэмпературы схільны да самазабойства і самакатавання. Акрамя таго, магчыма, такое здараецца з-за таго, што звычайна паэты становяцца знакамітымі ў адносна маладым узросце і іх лёс, жыццё і смерць робяцца аб'ектам пільнай увагі і назірання.

У ходзе даследаванняў Каўфман вывучаў біяграфіі 1987-мі пісьменнікаў з ЗША, Кітая, Турцыі і Усходняй Еўропы, якія жылі ў розных стагоддзях і якіх ужо няма ў жывых. Ён класіфіцыраваў іх, як: аўтараў белетрыстыкі, паэтаў, драматургаў і аўтараў навуковай і публіцыстычнай літаратуры. Прычыны смерці пры гэтым не ўлічваліся.

Па назіранні Каўфмана, сярод амерыканскіх, кітайскіх і турэцкіх пісьменнікаў самая маладая працягласць жыцця менавіта ў паэтаў. У той жа час у навукоўцы не было магчымасці параўнаць узрост, у якім паміралі пісьменнікі, з сярэднім узростам астатняга насельніцтва, паколькі ў мінулых стагоддзях не існавала такой статыстыкі.

Па заключэнні Джэймса Каўфмана, паэты ў сярэднім жывуць 62 гады, драматургі — 63, а аўтары навуковай літаратуры і публіцыстыкі больш за ўсё — 68 гадоў.

Таксама навукоўца вывучаў частотнасць узнікнення разумовых захворванняў у паэтаў. З яго слоў — схільнасць жанчын-паэтаў да псіхічных захворванняў і самагубства вельмі высокая. Каўфман назваў гэта "эфектам Сільвіі Плат", паведамляе Reuters. Амерыканская паэтэса і раманістка Сільвія Плат пакончыла з сабой пасля другой спробы суіцыду ў 1963 годзе ва ўзросце 30 гадоў.

Каўфман прыйшоў да высновы, што, магчыма, трагічны лёс паэтаў звязаны таксама з тым, што асноўную колькасць сваіх твораў яны пішуць да 30 гадоў, і таму рана "згараюць" і гэтым звяртаюць на сабе ўвагу. У той жа час, калі перспектывы раманіст памірае маладым, гэта мала хто заўважае, паколькі ён яшчэ не паспеў стаць знакамітым.

Навукоўца заклікае паэтаў менш перажываць, хвалявацца і празмерна не займацца самаедствам, раіць больш клапаціцца пра сваё здароўе. Вершы небяспечны для здароўя, папярэджвае даследчык.

Віктар КАВАЛЁЎ

Мікалаеўская "пяцёрка" і роднае слова

ка: а чаму б і мне не паспрабаваць нешта напісаць. Так у мяне нарадзіўся верш пра сваю школу, які заканчваўся словамі: "Нібы храм святы, на ўзгорку школа родная мая". А затым неяк само сабою вырвалася з душы:

Лепш за ўсякі падарунак
У наш час юначы
Сэрцу мілы пацалунак
Ды яшчэ гарачы.

З гэтага моманту я пачаў пісаць вершы, але не на беларускай мове, а на рускай. Так тады рабіў не адзін я. Пра мае літаратурныя практыкаванні даведлася настаўніца пачатковых класаў нашай школы Еўфрасіня Яўсееўна Панцялеева. Нізку маіх вершаў яна адаслала ў гродзенскі Дом народнай творчасці. Праз колькі часу адтуль прыйшло пісьмо на маё імя. На двух машынапісных аркушах рабіўся аналіз маіх вершыкаў, аналізваліся памылкі, звярталася ўвага на тое, што "стyx — это бомба и знамя", што трэба з вялікай адказнасцю ставіцца да падбору слоў. Ззначалася таксама, што калі слова пастаўлена ў радок не ў патрэбным месцы, яно ў ім як бы чужое і "можэт взорвать всю строчку". Мяне падбадзёрылі і пажадалі поспехаў на літаратурнай ніве.

калі плакат мой нехта купіў, а ён быў адзіны ў кнігарні". Заходжу ў магазін — плакат вісіць на ранейшым месцы. Шчаслівы, я нёс гэты скрутак як каштоўны дар. Дома плакат павесіў на самым відным месцы — прыбіў цвічкамі да сцяны пад люстэркам, побач са сталом. Святліца пасвяжэла, напоўнілася нейкай невядомай дагэтуль урачыстасцю. Я адчуваў сябе на сёмым небе: на мяне глядзелі знакамітыя паэты... Пушкін як бы звяртаўся да мяне:

Мой друг, Отчизне посвятив
Души прекрасные порывы...

Быў Вялікдзень. Я пайшоў у вёску. А там мне насустрач ідуць восем хлапчукоў, маіх равеснікаў. Адзін з іх паказвае пяць мікалаеўскіх рублёў:

— Давайце сходзім да Паўліны і купім булак.

Паўліна, наша аднавяскоўка, прадала батоны і булочки, якія ёй з Мінска прывезлі сын, і мела крыху "навару". Дарчы — быў 1951-ы год.

— Давай, Аркадзю, ты ўмееш гаварыць...

Гэта быў той аргумент, з-за якога мне выпадала ісці да Паўліны па ласункі. Купілі мы батон і яшчэ палову булочки. А назаўтра панесла Паўліна суседу доўг, падала нашы грошы. Той паглядзеў і кажа:

І кіруюць у завулак
Да Паўліны — купіць булак.

Верш пачаў хадзіць па маёй вёсцы Юшкавічы. Яго чыталі на сяброўскіх сходках, смеху было, хоць адбаўлялі. Верш пачаў абрастаць новымі строфамі. Жукоўскі Валодзя, кравец і акардэаніст, вялікі жартаўнік, дадаў такія радкі: "Яна звінціць, як балалайка: мяне задушыць Мікалайка" (так Паўліна звала свайго мужа).

Пачаўшы пісаць вершы на рускай мове, я і не заўважыў, як вярнуўся да свайго роднага слова. Ды ніякай выпадковасці тут і не было. Знаёмства з творчасцю Максіма Багдановіча, Які Купалы, Якуба Коласа зробіла сваю справу. Рускія паэты захапілі, заваражылі маё сэрца сваёй цудоўнай паэзіяй, але яны стаялі як бы воддаць ад мяне. Беларускія ж паэты ўвайшлі ў маю душу, як адночы ўваходзяць у твой дом самыя родныя і дарагія людзі.

У той час я, безумоўна, не мог нават і думаць, што 24 ліпеня 1993 года атрымаю ліст ад народнага паэта Беларусі, майго земляка Максіма Танка з яго мудрымі словамі: "Рэдка каму ўдаецца, адарваўшыся ад нацыянальных вытокаў свайго народа, стаць выказнікам яго дум і спадзяванняў".

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

НАРОДНЫЯ СКАРБЫ

З тым святам парадніцца б,
Душой што ўпадабаў...
Глыбокія крыніцы
Звіняць пад спеў цымбал.

Каб далей не інтрыгаваць чыгача, адкуль і як узнікла гэта "вясковая хата", расказвае дырэктар Валожынскага раённага Цэнтра культуры Аліна Генрыхуна Барадзька, якая 20 гадоў узначальвае гэтую ўстанову.

— Мы прысутнічаем на выставе вышыўкі Валянціны Агіевіч. Яна сябра народнага аб'яднання народных майстроў "Скарбніца",

Штомесяц аб'яднанне "Скарбніца" арганізуе выставы: вышыўкі, ткацтва, саломаліцення, карцін мастакоў, ганчарных вырабаў, фотавыставы. На святы вуліцы і плошчы стракацяць, як тая вяселька, рознымі колерамі і формамі вырабаў майстроў. Кіруе аб'яднаннем Таццяна Валянцінаўна Ланько, улюбёная ў народную творчасць.

выносіць старую экспазіцыю, на яе месца — рыхтаваць іншую.

...Хата дзівосных скарбаў — пастаянна дзеючая выстава Валожынскага народнага аб'яднання народных майстроў "Скарбніца". У невялікім пакоі раённага цэнтра культуры самадзейныя майстры дэманструюць лепшыя ўзоры сваёй творчасці. Хутка тут з'явіцца карункавазанне настаўніцы Алены Іванаўны Смяян, — і беласнежныя таноткія сурвэткі, каўнерыкі, каляровыя накідкі, шалікі, безрукаўкі і іншыя віды адзення, яго аздабленне.

Затым у хатку завіталі са сваімі карцінамі мастакі-жывалісыцы Анатоль Мажыёўскі, Міхаіл Ушацкі, Леанід Пятроўскі. На іх палотнах — чароўныя мясціны прыроды Валожыншчыны, людзі, якія жывуць тут. Папулярнае ў тутэйшых людзей мастацтва разьбы па дрэве, саломаліцення. Іх прадстаўнікі Андрэй Язерскі, Ала Стасюлевіч, Марыя Дудар, Юрый Разанаў, Зоя Язерская, Станіслава Аль пераступаюць парог дзівоснай хаты і пачуваюць сябе як дома. Паказаць тое, на што яны здольны — хіба не ў радасць? Больш за сорок гадоў займаецца лозапліценнем Вячаслаў Антонавіч Скадорва. Заўсёды знаходзіў час, каб змайстраваць прыгожы кошык. Далей-болей... Калі пайшоў на пенсію з пасады старшага інжынера па аўтатранспарце мясцовага калгаса поўнаццо аддаўся гэтай занятку. Акрамя звыклых бульбяных кошыкаў, пляцэ фруктоўніцы, карзіны, якія замяняюць гаспадарчыя сумкі, выразае з дрэва розныя сувенеры. Вырабы, што выходзяць з-пад умелых рук майстра, выглядаюць, як цацкі.

Зязджаюць сюды і івянецкія ганчары. Праўда, у іх свой музей, але і тут яны дэманструюць свой талент.

У раённым цэнтры культуры дзейнічае "Школа прафесійнага майстэрства", дзе павышаюць свой мастацкі ўзровень народныя майстры. Шмат дапамагае ім Дом рамёстваў у вёсцы Гарадзечна, яго майстар Таіса Васілеўна Кацура. Добры "настаўнік" для майстроў — абласныя конкурсы, якія праходзяць штогод у Мінску.

Выходжу з хаты дзівосных скарбаў, а развітвацца з ёю не хочацца: здаецца, бясконца глядзеў бы на вышываныя рознакалёраныя ўзоры і рэчы. "Ад усяго душа стамляецца, ад хараства — ніколі", — сказаў паэт. Хай жа часцей яна сустракаецца з падобнай прыгажосцю.

Яўген ХВАЛЕЙ

Дзівосы вясковай хаты

Такія тут узоры,
Як назвы родных вёсак:
Дуброва, Яцвезь, Зорная,
Пяршаі, Лугча, Лосак...

Прызнаюся шчыра: такое бачыў я ўпершыню. Экспазіцыя нагадвала вясковую хату: стол, засланы прыгожым даматканым абрусам, на покуці — абразы, акрытыя яркімі ручнікамі, ложка, на ім — вышываная капа. На сценах — рознакалёраныя, ручной работы дываны і дыванкі. На спінках крэслаў — узорныя сурвэткі. Навалочкі падушак — ад колераў аж свецяцца. Гэтая незвычайная хата месціцца ў памяшканні Валожынскага раённага Цэнтра культуры. Яе аздабляльніцай стала мясцовая майстрыха Валянціна Іванаўна Агіевіч, як ласкава завуць яе тут, — святая матушка, жонка айца Дзмітрыя, настаўцеля Валожынскай Алена-Канстанцінаўскай царквы. Згадзілася, сам гэты факт — неардынарнасць. Яна, 40-гадовая жанчына, якая кіруе царкоўным хорам, раптам рашылася на "откровение" перад рознымі людзьмі. А сюды, у гэтую імправізаваную хатку, заходзяць усе — ад школьнікаў да пенсіянераў, ды і заезджыя людзі таксама не мінаюць, пакідаючы свой запіс у кнізе водгукі. Гартаю яе. "Дзякуй цудоўнай майстрысе! У яе залатыя рукі. Так вышываць можа чалавек, які любіць сваю зямлю і свой занятак. М. Чарнякоў з Мінска". "У такой хатцы хацелася б жыць. Тут усё нагадвае маё даваеннае дзяцінства, калі мая мама вышывала і ткала. Алена Гораш. Вёска Цынцэвічы Вілейскага раёна". "Я ў захапленні ад хаткі. Гэта ўсё наша роднае, беларускае, чым жылі нашы продкі і што з часам мы забылі. Больш бы такіх майстроў! С. Гудзеўская, г. Дзяржынск".

створанага на базе Валожынскага раённага цэнтра культуры ў 2001 годзе. У складзе яго 44 чалавекі ўзростам ад 30 да 65 гадоў. "Скарбніца" аб'ядноўвае ўсе жанры народнай творчасці, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва: жывалісы, разьбу па дрэве, саломаліценне, ганчарства, ткацтва і вышыванне, фотамастацтва, фларыстыку.

Скажу, што наша валожынская зямля

багата на народныя скарбы. Каля вёскі Вішнева яшчэ ў далёкія часы працаваў завод жалезных вырабаў, здаўна славіцца сваім майстэрствам івянецкія ганчары. А вышыўка і ткацтва — наш залаты скарб. У раёне працуе Гарадзечанскі Дом майстроў. Заснаваны ён творчай сям'ёй Кацураў.

Пакуль мы размаўлялі з Алінай Генрыхунай, падышла і Таццяна Валянцінаўна і з захапленнем, як і яе папярэдніца, пачала свой апавед.

— Што створана такое аб'яднанне, заслуга Аліны Генрыхунай. Яна — арганізатар і "Скарбніцы", і народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання "Рунь". Ну а мне любоў да народнай

творчасці прывіла маці, яна ўмела маляваць, ткаць, вышываць. І я займаюся гэтым. Да кожнай выставы рыхтуюся з хваляваннем у душы, перажываю. Вось пасля гэтай тут будзе выстава ткацтва, затым разьбы па дрэве, жывалісы. Усю хатку будзем афармляць па-новаму,

“Над кожным з нас ёсць анёлы...”

таму цэлы год я вывучала жыццё гэтага вялікага чалавека. У выніку была напісана п'еса “Апошні завет княгіні Веды”. Трошкі пазней я даведалася пра Адкрыты маладзёжны конкурс, і па ўжо гатовым матэрыяле напісала сцэнарый “Пераможнае сонца князя Далмонта”.

Тэма ўладарання вялікага князя цікавіла і цікавіць многіх. Так, старонкі гісторыі, звязаныя з жыццём Міндоўга, адлюстравалі ў сваіх творах вядомыя пісьменнікі Генрых Далідовіч (“Кліч роднага звону”) і Вольга Іпатава (“Залатая жрыца Ашвінаў”). На сцэне Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета была пастаўлена опера «Князь Наваградскі».

Для жыхароў Літвы Міндоўг — сімвал нацыі. У ліпені мінулага года ў гонар вялікага князя быў узведзены помнік у Вільнюсе, а нацыянальнае свята “Міндоўгас” — адна з найважнейшых падзей у жыцці літоўцаў.

Сапраўды, Міндоўг быў незвычайны чалавек. Вельмі жорсткі, дэспатычны і славалоўны. Гісторыкі называюць яго «падманутай веліччу». Людзі, якія жылі з ім побач, моцна пакутавалі. Гэты чалавек не здолеў ашчаслівіць ніводную са сваіх трох жонак, апошняю з якіх, Агну, ён выкраў у крэйскага князя Далмонта і гвалтам зняволіў у замку.

— І што ж абражаны муж? Ці адпомсціў саперніку!

— А як жа! Таму я і назвала сцэнарый “Пераможнае сонца князя Далмонта”. Адважны Далмонт аб'яднаў з кернаўскім князем Трайнатам — заклітым ворагам Міндоўга — і забіў разбураўніка сямейнай ідэі. Вырашальная бітва адбылася на берэзе Нёмана. У выніку загінуў не толькі Міндоўг, але й ягоныя сыны Рэплік і Рукля.

— На якой жа ночце скончылася гэтая гісторыя!

— На мінорнай. Як вядома, усялякае зло нараджае новае зло. Нядоўга Трайнат быў вялікім князем. Праз год верныя князю Міндоўгу стайнікі зарэзалі наваспечанага

кіроўцу, калі той парываўся ў лазні.

— Вас, як прадстаўніцу цудоўнай паловы чалавецтва, напэўна, зацікавілі жаночыя вобразы!

— Безумоўна. Я паспрабавала з максімальным трагізмам паказаць нялёгі лёс дзвюх галоўных гераяў — Агны і Веды. Вобраз апошняй асабліва блізкі мне. У мінулым годзе ў Маладзёжным тэатры эстрады прайшоў спектакль, прысвечаны 750-годдзю з дня каранавання Міндоўга. У пастаноўцы я выканала ролю жонкі князя — княгіні Веды.

— Наталля, падзяліцеся, калі ласка, сваімі творчымі планамі. Ці збіраецеся і надалей звяртацца да гістарычнай тэматыкі?

— Зусім нядаўна я скончыла працу над п'есай “Каханне і распуста ў Венецыі”, у якой адлюстраваны падзеі, на маю думку, вельмі прыгожых і цікавых часоў у італьянскай гісторыі — “куртызанскага перыяду”.

Да таго ж, зараз працую над сцэнарыем для маладзёжнага серыяла. Праект называецца “Залаты лемур”. Галоўныя героі маёй новай гісторыі — тры дзяўчыны, кожная з якіх выбірае свой шлях да славы, прызнання, прыгожага жыцця. Аднак, не ўсё так лёгка, як падаецца на першы погляд. Жыццё тоіць шмат цяжкасцей і нечаканых сюрпрызаў. Хтосьці выбірае верны шлях, а хтосьці робіць памылку за памылкай.

— А чаму “Залаты лемур”!

— (усміхаецца) Мне б не хацелася адкрываць усе сакрэты загадка. Скажу толькі адно: “Залаты лемур” — гэта такі своеасаблівы вобраз жыццёвай узнагароды. Гэкі “эфэмерны бонус”, за якім гоняцца многія з нас.

— Можна, расфарміце асабісты сакрэт поспеху? Што вам дапамагае ў жыцці, што натхняе!

— Лічу, што галоўнае — талент і добрае здароўе. Потым — мэтанакіраванасць і здольнасць знаходзіць падыход да людзей. А яшчэ — малітва.

— Малітва!

— Так, без яе ніяк. Над кожным з нас ёсць анёлы, якія назіраюць за нашымі зямнымі справамі. Яны чытаюць усе чалавечыя думкі, бачаць усе нашыя ўчынкi, канечне ж, дапамагаюць ва ўсіх добрых пачыненнях. Таму толькі дабрыйней і верай жывы чалавек. І ні як інакш.

Кацярына МАРГОЛЬ

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

«Няўжо тая самая Наталля!» — пранеслася ў думках, калі выпадкова пачула знаёмае прозвішча сярод пераможцаў Адкрытага маладзёжнага конкурсу на стварэнне кінасцэнарыяў, прысвечаных нацыянальнай тэматыцы. Сярод дзесяці праектаў журы выбрала два найлепшыя. Другую прэмію атрымала студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры Наталля ПЯТРОЎСКАЯ за сцэнарый “Пераможнае сонца князя Далмонта”. Некалкі гадоў таму я пісала пра Наталлю — пачынаючую актрысу і паэтэсу. Цяпер мяне чакала размова з маладым драматургам і кінасцэнарыстам.

— Наталля, як атрымалася, што вы сталі ўдзельніцай конкурсу на стварэнне кінасцэнарыяў?

— Усё вельмі проста. Летась адзначалася 750 гадоў з дня каранавання вялікага князя Міндоўга. Тэма падалася мне вельмі цікавай,

са сваіх трох жонак, апошняю з якіх, Агну, ён выкраў у крэйскага князя Далмонта і гвалтам зняволіў у замку.

— І што ж абражаны муж? Ці адпомсціў саперніку!

— А як жа! Таму я і назвала сцэнарый “Пераможнае сонца князя Далмонта”. Адважны Далмонт аб'яднаў з кернаўскім князем Трайнатам — заклітым ворагам Міндоўга — і забіў разбураўніка сямейнай ідэі. Вырашальная бітва адбылася на берэзе Нёмана. У выніку загінуў не толькі Міндоўг, але й ягоныя сыны Рэплік і Рукля.

— На якой жа ночце скончылася гэтая гісторыя!

— На мінорнай. Як вядома, усялякае зло нараджае новае зло. Нядоўга Трайнат быў вялікім князем. Праз год верныя князю Міндоўгу стайнікі зарэзалі наваспечанага

МУЛЬТСЕРЫЯЛ

Чэбі — савецкі Пакемон?

Адна з буйнейшых японскіх тэлекампаній “Тэрэбі Токія” плануе

зняць 50 серый мультфільмаў, галоўным героем якога будзе... Чабурашка. Так-так, герой дзіцячых гадоў не аднаго пакалення савецкіх хлопчыкаў і дзяўчат, зноў стаў папулярным, але не на тэрыторыі СНД, а ў краіне Узыходзячага Сонца.

Пухнаты герой з вялікімі вусамі, якога прыдумавуў Эдуард Успенскі, пражыве шматсерыйнае жыццё; кожная серыя — па 30 хвілін, што значна больш, чым усе

чатыры мультыкі, знятыя ў часы існавання СССР. Ужо падпісана дамова на 10 год паміж аўтарам і японскім медыа-магнатам. Мяркуюцца, што ў праекце прымуць удзел усе, хто меў дачыненне да выпуску мультфільмаў пра Чабурашку.

Ягоны зорны час прыйшоў тры гады таму, калі ў Японіі паказалі прыгоды Кракадзіла Гены, Шапакляк і “Чэбі”, як ахрысцілі японскія дзеці Чабурашку. А каб

любое да казачных герояў працягвалася, разумныя дзядзі і цёткі, якія ўмеюць рабіць грошы, прапанавалі прыхільнікам казак пра Чэбі сайт у Інтэрнеце, шматлікія публікацыі ў прэсе, цацкі кракадзілаў і чабурашак, а таксама шматлікія прадметы “першай дзіцячай неабходнасці”: шары, мячы, ручкі, майкі, сувеніры з выявай нашых герояў. І ўсё гэта запатрабавана!

Віка

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!

Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва” можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» не пастаўляе свае выданні («Польмя», «Маладосць», «Нёман», «Всемирная литература», «ЛіМ») у магазіны і кіёскі УП “Белсаюздрук” абласцей для продажу ў розніцу.

Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПІДПІСАЦЦА на часопісы і газету.

Мы — Беларусь

Беларусь мая, Тэсця мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

1941 1945

НАША ПЕРАМОГА

ЧЫРВОНАЯ КНИГА

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе “Літаратура і Мастацтва”. Тэлефоны адрэкламарнага маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

Упраўленне культуры Мінаблвыканкома выказвае глыбокае спачуванне рэктару Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры Уладзіміру Паўлавічу Скараходаву ў сувязі з напатакшым яго горам — смерцю ЖОНКІ.

Ганна КІСЛІЦЫНА

"...крытык — той, хто любіць літаратуру, але не літаратараў.
На пісьменнікаў ён глядзіць у задуменні..."

Алена БРАВА.
"Каменданцкі час для ластавак" (аповесці, апавяданні; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, серыя "Дэбют", рэдактар Л.Каўрус, 1500 экз., 183 стар., кошт 3530).

Нарэшце пабачыла свет першая кніжка пісьменніцы Алены Брава. Назоў яна займела ад аднаго з найбольш адметных яе твораў, што друкаваўся ў часопісе "Маладосць" — мастацкай аўтабіяграфічнай аповесці "Каменданцкі час для ластавак". Больш як год таму я пісаў пра яе ў "Ліме" ("Знявольненне на востраве свабоды"). Неўзабаве пасля таго імя і творчасць аўтаркі з Барысава займелі станочны розгалас у літаратурных колах.

І гэтая дэбютная кніжка Алены Брава, што прыемна адзначаць, мае заўважны мастацкі адметнасці. Капі стиль і форма засталіся ў сваіх ранейшых

напрацаваных, амаль традыцыйных межах, то змест і сюжэт не прамінулі адчувальных пературбацый. Аўтарка неспрыхавана "занялася" як уласным так і "геройскім" псіхааналізам, не пазбягаючы сучасных навацый і адкрыццяў у гэтай фрэйдаўскай галіне складанай чалавечай натуры. Усё тут пераплялося: і медытацыі, і паганства, і Чорны Лама, і найвышэйшыя тантры некраманты... І энтрапія, і СНД... Як вядома, фізічныя хваробы акумулююць чалавечую нямогласць, у тым ліку і псіхічную.

"Мы ўспрымаем свет праз набор сімвалаў, і нават наша сексуальнасць, як той сабачка акадэміка Паўлава, безадмоўна рэагуе на пэўныя "званочкі". Сімвалы апелююць да цёмнай сферы інстыктаў, абмінаючы розум і логіку", — ці не праўда, нібы спісана з якога навучовага трактата. А гэта ўсяго толькі кароткая цытата з апавядання "Тапіць дзяўчынак тут дэзволена", сам назоў якога, як дакладна аўтарка, узяты са старажытнага надпісу на паўразбуранай храмавай сцяне ў Кітаі.

Адзначыўшы начытанасць і інтэлект пісьменніцы, зазначу, што нярэдка забываючыся пад купалам "сёмага неба", яна ўсё ж знаходзіць у сабе сілы канчаткова не адрывацца ад рэальнасці, заўважаючы, як бы між іншым, і

столь сваёй "абшчагі", "дзе ніколі не высыхала цёмная паласа сырой тынкоўкі" і нават "краёчак шпалераў, які адклеіўся... нібыта распячатаны канверт адтуль"...

А ў аповедзе "Змяя, пакрытая пёрамі птушкі Сонца" Алена Брава і ўвогуле спрабуе патлумачыць чытачу незваротны працэс сучаснага лексікону і яго моўныя "экстрымы": "...у анкалогіі яна ўзялася чытаць замежны раман... — у тым рамане мурашы так-такі зжэрлі новонароджанае дзіця, пакінуўшы ад яго пустую абалонку. Такія вось выпатрашаныя абалонкі засталіся ад слоў "СУМЛЕННЕ", "СПАГАДА", "ЛЮБОЎ"...

Трохі непакоіць мяне, што ў апошніх яе творах не дзеянні і ўчынкі герояў вызначаюць жыццёвую сітуацыю, а сама знешняя сітуацыя вызначае паводзіны і ўнутранае жыццё герояў... І пісьменніца, як мне падаецца, не заўважаючы таго, як бы сама ператвараецца для чытача ў своеасаблівага гуру. Не заўсёды і ўсім гэты ўспрымаюцца адназначна. Нездарма ж аўтарка цытуе "рэрыхіўскую" усходнюю мудрасць: "Толькі калі вучань падрыхтаваны, прыходзіць настаўнік". Але тое ж адбываецца і ў літаратуры паміж чытачом і пісьменнікам.

Алесь БАДАК.
"Маланкавы посах" (кніга лірыкі; Мінск, 2004, "Мастацкая літаратура", рэдактар В. Шніп, 1200 экз., 133 ст.)

Не мне адмаўляць у паэтычным таленце А. Бадаку. Гэта — агульнапрызнана. І не таму, што сёлета ён уганараваны прэміяй "Залаты апостраф" за паэму "Ра". Сачу за яго літаратурнай творчасцю даўно, яшчэ ад часу выхаду яго першай кніжачкі "Будзень" з прадмовай У. Някляева. Дарэчы у той нешараговай прадмове мяне зачэпіла і па сёння помная выснова ("Мне трыццаць. Час настаў такі, / Калі — ні ў вучні, ні ў настаўнікі. / Яшчэ шкалярскі доўг плачу / Купалу, / Тан-

ку, / Куляшову, / А ўжо з Глыбочыны хлапчук / Прысуднага чакае слова. / Мой родны!.. Бог табе суддзя. / Суды сабе падобных лепяць. / Якая песня ў лебядзі! / Як лебедзь."): "...тэматычная звужанасць, абмежаванасць тых рэалій, у сутыкненні з якімі вызвалюецца энергія паэзіі, для многіх з пакалення паэтаў 80-х гадоў, новай хвалі, можа стаць прычынай сур'ёзнай драмы. (...) Тым больш што ў апошніх вершах Алеся Бадака ў параўнанні з ранейшымі самастойнасць некалькі адступае пад уплывам іншых паэтаў, старэйшых ягоных таварышаў і аднадумцаў. Думаю, уплыў гэты наколькі непазбежны, настолькі і

часовы".

А сам, тады 23-гадовы, паэт пісаў так: "Вечарам прыйдзе сусед пасядзец. / Чмокнуцца чаркі ілбамі расчулена. / Доўга святло яшчэ будзе гарэць, — / Пішацца лёгка пасля Бардуліна". Верш называўся "Сур'ёзны жарт", але, не заўважаючы таго, паэт, іранізуючы, прагаворваўся...

Пасля таго мінула пятнаццаць гадоў. Паэтам шмат напісана. І вершаў, і тэкстаў для песень і для дарослых, і для дзяцей... Ды і выдана ўжо не адна кніжка...

Чым жа адметная чарговая? А ўсё тымі ж матывамі. Не скажу, што пераймальнымі, але там-сям: то песенным рэфрэмам з А. Вазнясенскага ("Я цябе не пакіну ніколі" — "Я цябе нікогда не забуду") альбо медытатывнай развагай пад А. Разанава ("Дарога неслася на ўсход, / А мне хацелася — на захад") ці рытмічна-вобразнымі асацыяцыямі ўжо ўпомненага тут У. Някляева (асабліва ў паэмных дыялогах)...

Аднак, паразважаўшы, разумееш, што табе проста хочацца падагнаць свае высновы адносна паэзіі А. Бадака пад ужо вядомыя крытычныя каноны. Але такая пазіцыя для крытыка небяспечная і найчасцей памылковая. Бо ўсе паэты і паэзія агулам ёсць адно цэлае, жывое, звязанае і непарыўнае звязнае ("звешная цепь столетий")... Як зямное бібліянае чалавецтва паходзіць ад Адама і Евы, так паднебная паэзія — ад Гамера і Сафо(!)... (Нацягнулася гэтага параўнання ўсур'ёз тут абмяркоўваць не будзем.) Адным словам, кожны паэт ёсць літаратурным сінтэзам некалькіх паэтычных пакаленняў. Гэтак і ў нашым выпадку з А. Бадаком: дадзенае пры-

родай, засвоенае ад папярэднікаў і напрацаванае самім сталася, у рэшце рэшт, яго ўласным паэтычным голасам і лёсам. Што немалаважна — адметным і заўважным.

Памежнасць ("Дзве дзяржавы"), няпэўнасць ("Цень"), шлях (пошук яго і страта — "Ра"), эміграцыйнасць (паводле Л. Дранько-Майска) — усе гэтыя тэматычныя акрэсленыя духоўныя паслы паззіі А.Бадака роўназначны і адэкватныя сённяшняму рэальнаму стану яго жыцця і, калі хочаце, існавання... а значыць, не выпадаюць са стылі сучасных грамадскіх пературбацый і літаратурнага працэсу ў цэлым. І ўвогуле, раз паэты ўсё яшчэ працягаюць быць, то і паэзія застаецца запатрабаванай, як бы ні хацелася адваротнага некаторым скептыкам і вульгарызатарам чалавечай будучыні. У выбітным сваім вершы "Праклён" А. Бадак піша:

Як птушка, у небе аблок кружылі.
Мяне праклялі і свае, і чужыя.
— Ідзі! Ты не варты Айчыны сваёй! —
Крычалі паўсюль за маёю спіной.
— Ты продкаў забыўся, ты выракся мовы! —

Услед мне ляцелі каменныя словы.
І я, на зямлі непатрэбны нікому,
Не маючы болей ні шчасця, ні дому,
Ні права людзьмі на зямлі гэтай жыць,
У неба пачаў я прытулку прасіць.
Гэтым самым як бы яшчэ раз падкрэсліваючы сваю накіраванасць і Бога дадзенае прыванне. Бо:
— Усё абяцанае некалі споўніцца, —
Прамовіў мудрэц, што хадзіў, як жабрак.
І не так, мабыць, абяцанае, як — задуманае і жаданае...

Кастусь ЖУК.
"Бегемот без ботаў" (Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар У. Мазго, мастак В. Дударэнка, 2000 экз., 87 стар. з іл.)

Ну вось і Кастусь Жук выдаў кніжку сваіх дзіцячых вершаў. Я толькі не зусім разумею, чаму яны прызначаны "для дзяцей дашкольнага ўзросту". Наўрад ці "дашкаляці", як іх называе аўтар, змогуць самастойна даўмецца да некаторых недажытых імі паняццяў. Як, да прыкладу, у вершы "Сям'я":
А у нас Сям'я малая, —
Тата Зосьцы
Заўважае
І працягвае
Ціхутка: —
Хутка
Купім мы малютку.

Зоська ў шчасці:
— Будзе брацік!
— Вось і добра, —
Кажа маці.

Апошняя страфа агулам стылёва няправільная. Па-першае, для дзяцей мама не можа быць маці (відаць, што маці сіпком ужыта паэтам дзеля рыфмы). Па-другое, — інтанацыя: "Вось і добра", — кажа маці" чытаецца як

мацярынская згода з нараджэннем дзіцяці, прабаваюся, ва ўласнага дзіцяці... Інцэт ды годзе. У такіх выпадках вопытнаму паэту трэба быць больш уважлівым.

Альбо ў вершы "Мім", зноў жа дзеля захавання апітэрацыі:

Суцяшае мама Міма:
— Не праходзь ля ночваў міма...
Як можна прайсці адначасна "ля" і "міма" чаго б там ні было?

Ці, скажам, у вершы "Беларуская мова", якая, як піша аўтар:
Заўсёды жывая,
Заўсёды мне блізкая.
Табе
Б'ю чалом я
Паклоны нізкія.

Узнікае пытанне: ці можна нечаму абстрактнаму (мове) "біць паклоны", тым больш "чалом"? Масла масленае атрымліваецца, бо біць чалом і азначае кланяцца (і, між іншым, часцей з мэтай прашэння).

Ну і наастанку, не ведаю як "дашкаляці", а мною не зусім адназначна ўспрыняўся пачатак "загадкі-разгадкі" "Цуда-аловак" покуль паэт урэшце не патлумачыў, што гэта ўсяго толькі бяскрыўдная "сцірка" напрыканцы таго самага алоўка. Мяркуюць самі:

У майго алоўка
Зверху ёсць галоўка,
Лоўкая такая,
Спрытна ўсё сцірае.

І досыць. Хачу, каб ні аўтар, ні выдаўцы моцна не крыўдавалі, а зрабілі пэўныя высновы з гэтай маёй (заўважу — павярхоўнай) крытыкі. Бо ўсё ж кніжкі для дзяцей (чытай — прывучанне іх да роднай мовы), як кажа прасты народ наш, хоць і не даюць у халадзільніках каўбасы, але ж, боязна, каб і ад хлеба не адважылі...

А так кніжка — гожая, у цвёрдай спаховай вокладцы, з каляровымі ілюстраванымі тэкст малюнкамі. Мова ў пераважнай большасці жывая, з традыцыйнай вяскова-фальклорнай падсветкай. Не зважаючы на папярэднія заўвагі, кніжка напісаная з любоўю да Беларусі ("Што й казаць: // Багаты край // І прыгожы — // Чым не рай?"), да яе людзей, прыроды і культуры. Многія вершы, загадкі і скорогаворкі павучальныя, напісаныя на аснове педагагічнага і бацькоўскага вопыту. Прыклады? Калі ласка. Цытую сімвалічны верш "Сябры":

Дуб і Ясень на зары
Разважалі, як сябры:
— Што паляны нам дзяліць?!
Лелей разам будзем жыць,
Каб ніякі ураган
Не зваліў нас на дзірван.
Так і дружаць
дзень пры дні,
Пераплёўшы карані.
Такія вершы ўсяляюць надзею на будучы варты плён паэта ў дзіцячай літаратуры.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылка на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2385
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
4.08.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
установа
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1158

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12